

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

862

ISKUMRASKET

HELSINGFORS
SÖDERSTRÖM & C:o
FÖRLAGSAKTIEBOLAG.

1871

1872

1873

1874

I SKUMRASKET.

SKIZZER OCH BERÄTTELSE

AF

OSKAR BEHM.

Helsingfors.

Söderström & C:o förlagsaktiebolag 1895.

I SKRIFTSÄKTEL

Helsingfors

Helsingfors

Helsingfors

Helsingfors 1895.
Hufvudstadsbladets Nya Tryckeri.

Innehåll.

En uppkomling	Sid. 1.
Kvinnan skall vara mannen underdånig	„ 13.
En dödsbädd	„ 29.
Samlif	„ 43.
„På undantag“	„ 79.
En trolldomshistoria	„ 99.

BY THE AUTHOR

Antti Stinasson Pullinen var en klipsk pojke med lifliga bruna ögon och ljusst knollrigt hår. Sin far hade han aldrig känt och något „hem“ viste han ej häller af. Ty modern — en inflyttad finska — var jämt och ständigt på vandring i bygderna, där hon spådde i kort, återskaffade stulet gods samt botade sjukdomar hos folk och fä. Och härunder fick sonen följa henne åt ända från första stunden.

Då Antti var tio år gammal, dog modern. Och som hon icke efterlämnade någonting annat än ett dåligt rykte och — sin son, blef denne af fattigvården inackorderad för två tunnor råg om året hos en bonde i socknen.

Här trufdes Antti godt och begynte så småningom utveckla en mängd goda egenskaper, som man icke trott honom vara i besittning af. Han blef lydig, flitig och stillsam samt visade sig äfven, det märkvärdigaste af allt, kunna skilja mellan mitt och ditt.

I ett afseende var han dock egendomlig.

Han hittade nämligen jämt och ständigt något. I början var det blott obetydligheter, knappar, gamla hästskor, knifvar och annat skräp. Men sedermera blef det värdefullare saker, någon gång till och med pengar.

Huru Antti kunde hitta så där dagligdags, var för husfolket en gåta. Men att han värligen gjorde det och icke förskaffade sig sakerna på annat sätt, var man öfvertygad om. Han kunde ju så klart och tydligt redogöra för hvar och när han hittat det och så noga beskrifva platsen och hvad han då hade för händer, att man *måste* tro honom. — Och sedan — „inte ville han behålla det hittade, inte. De kunde gärna få det, om de så önskade. Därför visade han det!“ — Emellanåt — då han blef svårt ansatt, emedan saken föreföll mer än vanligt misstänklig — åberopade han äfven vittnen, en och annan pojke från byn, som händelsevis råkat vara närvarande och sett honom upptaga föremålet från marken. Men dessa vittnen blefvo aldrig afhörda — och det viste Antti nog!

Med de hittade föremålen bedref han sedan en indräktig handel. Det fans icke en sak så usel, att han icke kunde schackra bort den bland bypojkarne. Fick han den icke såld, så bytte eller „kastade“ han. Och den skulle ha både tur och förstånd, som icke därvid blef grundligt kuggad af Antti.

Då Antti var femton år, upphörde fattigunderstödet, och han fick taga sig fram på egen hand. I

början tjänte han än här än där i bondgårdarna, men då han var tjugo år, tog han tjänst hos en landthandlande, en rysk arkangelit. Handelsmannen städslade honom som dräng, men redan efter några veckor blef han uppflyttad bak disken.

Och här var han riktigt i sitt esse — flink och påpasslig och munvig. Han strök sig som en inställsam katt längs kunderna. Skämtade och smickrade, men gaf äfven „goda råd“ och tyktes emellanåt rent af ställa sig på kundernas sida. Ryssen log och strök sig om skägget. Handeln gick ju utmärkt. Några år till och han vore rik karl.

Men under tiden Antti samlade slantar åt ryssen, samlade han äfven åt sig själf. Han „hittade“ icke nu mera, men han hade andra inkomstkällor, som inbringade mycket mer.

Han begynte nämligen „handla“ med bönderna äfven för egen del. Och liksom hans varulager, under den tid han hittade, bestått af de mest olika saker, likaså var fallet äfven nu. Det fans icke det, som man icke kunde bjuda ut åt honom och som han sedan „förde på lager“, för att begagna hans eget uttryck. Hur han bar sig åt för att få det såldt, kunde ingen så noga redogöra för, oakadt litet hvar varit hans kund. Men sålde, det gjorde han och med god vinst ändå. Så kunde det hända, att husbonden fick se sin gamla mössa, som han ena dagen föröytt-rat åt Antti, andra dagen trona på sin torparens hufvud. — „Hvar har du köpt den ifrån?“ — „Af Bod-

Antti, vet jag.“ — „Huru mycket betalade du?“ — Så eller så mycket — men alltid mer än husbonden själf fått.

Antti lämnade äfven ut pengar mot pant. Det var blott små summor: fem, tio och tjugo mark. Men han förtjänade ändå icke så litet därpå, ty han återgaf aldrig panten, om han icke fick „magasinshyra,“ som han kallade det. Inlöste man icke panten på förfalldagen, så var den ohjälpligt förlorad. Klagade man däröfver, satte Antti hufvudet på sned, tog på sig sin mest oskyldiga min och sade:

— Kors, jag trodde ni aldrig sku lösa ut det där skräpet. Det var ju icke värdt ens hälften af det jag gaf, och jag förlorade på det så mycket vid försäljningen, att jag aldrig mer tar någon pant af er.

Detta sista var man rädd för.

Ty Antti var ett slags nödankare, som man grep tag i, då man var stadd i ekonomiskt trångmål.

Då man icke mer hade kredit hos ryssen, hette det alltid:

— Men sku inte Antti vilja hjälpa på några dagar? — Jag sku lämna den här i pant.

Och så drog man ringen af fingret eller klockan ur fickan och lämnade åt Antti.

Och denne tog föremålet i handen, synade och vände det:

— Ja, mycket kan jag inte ge på det här, det är ju värdt rakt ingenting . . . Och så har jag håller inte pengar för tillfället . . .

Och så prutade man å ena sidan, beklagade å den andra. Men slutet blef dock alltid, att panten hamnade i Anttis kista, för att om fjorton dagar återlämnas mot vederbörlig „magasinshyra“.

På kvällen, då boden blifvit stängd, kunde man ofta få se Antti sitta framför ett litet rundt bord i bodkammaren med griffeltaflan i handen och föreskriften framför sig. Antti viste, att en god affärsman äfven bör kunna räkna och skrifva. Detta ville han lära sig. Och han lärde sig det ock, ty en vacker dag förvånade ryssen sina kunder med räkningar, skrifna af Anttis egen hand. Ryssen själf kunde hvarken läsa eller skrifva.

Så gingo en mängd år.

En dag öfverraskades allmänheten af det ryktet, att Antti varit hos kronofogden och anhållit om tillstånd att få öppna handel. Och ryktet talade äfven sanning den gången, ty det dröjde icke länge, innan Antti „slog upp bod“, icke långt från sin förra principal.

I början gick det mot all förmodan knaggligt med Anttis handel. Man hade hans „magasinshyra“ i godt minne och ville nu hämnas. Men snart nog blef det annorlunda. Ty man³ fick veta, att Antti beviljade kredit.

Och detta var äfven sant. I Antti Pullinens butik kunde man köpa nära nog huru mycket som hälst utan pengar. Någon pant fordrades ej häller. Det enda Antti önskade var att man ristade sitt namn

tvärs öfver ett sådant där aflångt papper, som han kallade växel. Och detta gjorde man gärna, om ock beloppet sattes något högre än skulden i verkligheten var. Man hade ju fått, hvad man åstundat och kunde icke vara annat än nöjd. Händes det sedan, att man på förfallodagen icke kunde inlösa växeln, utan kom och begärde anstånd med betalningen, satte Antti hufvudet på sned, liksom förut då han sålt panten, såg mycket medlidsam ut och sade i beklagande ton:

— Ja, ja, jag vet nog, att ni har det svårt . . . , men jag kan inte hjälpa det, jag är själf i behof af pengar. — Jag hjälper nog gärna, som ni vet, men . . . Och härvid gjorde han en egendomlig svängning med handen åt länsmansgården till: — Ville man icke betala godvilligt, så blef det utsökning af.

Och härför aktade man sig i det längsta. Hällre då sälja, hvad säljas kunde . . .

Det var dock endast mot småfolket, mot de fattiga Antti var så där bestämd.

Mot bönderna eller personer, som hade någon säkerhet bakom sig, smålog han blott, sade att han visserligen var i behof af pengar, att han hade „så stora utgifter nu för tiden“ o. s. v. — men att den lilla summan ändå kunde få stå inne någon tid. — Man har ju att göra med säkert folk och emellanåt behöfver den ena, emellanåt den andra hjälp. — Men ny växel måste man ha —“ i händelse af dödsfall — man vet ju icke, när vår Herre kan kalla en till

sig“ — och sedan någon ränta — „man är ju af-färsman, ha, ha, ha.“ —

Och så tog han igen fram ett sådant där af-långt papper, slätade smeksamt ut det på disken, dop-pade pennan i bläckhornet och stack den i handen på gäldenären — „där, just där tvärs öfver liksom förra gången . . . Så . . . Ak-sep-teres . . . Just så, ja . . . Så där . . .

Och så skildes man åt, ömsesidigt belättna och nöjda, för att måhända om fjorton dagar träffas i samma ändamål igen . . .

Om hösten tyktes han alltid vara i stort behof af pengar. Då skulle alla växlar infrias antingen på ett eller annat sätt. Kunde det icke ske i pengar, så fick man betala i säd — till det eller det priset, som han naturligtvis själf bestämde. Klagade man då öf-ver, att han betalade så litet, att priset var vida högre i staden, fick man till svar, att han icke tvingade någon att sälja sin säd åt honom, att han nog hälst såg, att man erlade sin skuld i kontanter . . .

— Se här är växeln — var så god!

Men kontanter hade man lika litet då som där-emellan. Och till staden vågade man ej håller föra sin vara.

Ty då skulle det varit slut med krediten hos Antti för framtiden. — Har inte ni pengar — skulle han då så där halft skämtsamt sagt — ni, som fick så väl betalt för er säd i höstas i staden! — Ni har helt säkert flera hundramarkor oväxlade därhemma

på kistbotten, ha, ha, ha. — Fattigt folk hjälper jag nog gärna, men ni som är förmögen karl . . .

Sålunda återstod intet annat än att föra säden till Anttis magasin, därifrån man måhända under vintern köpte den tillbaka igen till dubbelt högre pris.

Ty krediten i Anttis butik kunde man icke mer undvara. Den hade så småningom, utan att man förstod hur det gått till, blifvit ett viktigt lefnadsbehof, ett nödvändigt vilkor för ens tillvara. Den låg alltid på lur, trängde in öfveralt, deltog med bestämmande kraft i alla ens beräkningar och kalkyler — ja, det var egentligen den, som gaf lifvet dess prägel.

En och annan gång hände det nog, att man granskade saken närmare, betraktade medaljen äfven från dess baksida och därvid kom till den slutsats, att man beträdt en väg, som ledde till fördärfvet. Man höll icke allenast på att så småningom glida bort från gods och grund; man hade ännu till sålt sig till Anttis slaf. Ty denne förstod att vid alla tillfällen begagna sig af ens beroende. Behöfde han varulass från staden, fick man lof att resa, var det ock i brådaste sänningstiden. Behöfde han lifsförnödenheter af ett eller annat slag, fick man släppa till, om man ock själf led brist. Ty skuldsedeln eller växeln i Anttis låda medgaf inga protester.

Man kunde bli rasande ond, då man tänkte härfpå, och beslöt att vända om.

Men det var lättare sagdt än gjordt. Antti Pul-
linens butik med alla dess härligheter och hans al-

drig sinande kredit, om det blott fans någon säkerhet, lågo ständigt i bakhåll för alla goda föresatser — lockande och tubbande som frestaren i öknen. Obehagen glömdes. Man begynte släppa efter igen, hake på hake, tils man så en vacker dag stod där igen framför disken och ristade sitt namn på det smala, aflånga pappret, som Antti med sitt eviga småleende slätat ut framför en. Och detta papper, det sög sig sedan, envist som synden, fast i andra; summan förstorades alt mer och mer, så att den, då hösten kom och Antti „behöfde sina pengar“, utgjorde ett stort gapande svalg, som uppslukade hälften af ens gröda . . .

Men Antti samlade pengar och utvidgade sin affärsrörelse åt alt flere håll. En bonde råkade så illa ut, att han var tvungen låta sitt hemman gå under klubban. Antti — den förnämste fordringsägaren — ropade in det, afvärkade skogen och sålde det igen. Detta gaf honom anledning att begynna med skogsköp, som han nu bedrifver i stor skala. Han köper det ena hemmanet efter det andra och säljer dem igen, sedan han först plundrat dem på all deras skog. Han har äfven inrättat ett ångmäjeri, till hvilket traktens bönder föra sin mjölk — mot varor från Anttis butik. Ty butiken utgör fortsättningsvis medelpunkten för hans rörelse — den källa, till hvilken traktens alla rännilar söka sig . . .

Antti har också, sedan han blef jordägare, befynt deltaga i det kommunala lifvet. Och hvarje år

ställer han sig i spetsen för någon större tillställning „till förmån för folkbildningsarbetet å orten.“ Efter en dylik tillställning — någon gång äfven däremellan — finner man honom alltid omnämnd i landsorts-bref till tidningarna med orden: — „Den välkände affärsmannen Pullinen“. — „Den för folkbildningen å orten så varmt nitälskande handlanden Pullinen.“ — „Traktens mest framstående person, handlanden Pullinen“ o, s. v.

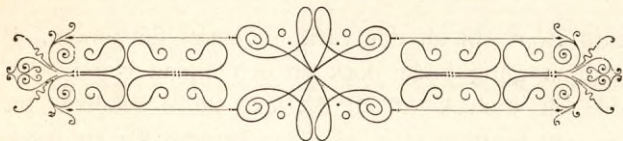
Alt umgänge med allmogen har han numera afbrutit. Däremot ser man ofta traktens ståndspersoner i hans ståtliga tvåvåningshus. Och då bjuds det till och med på champagne.

Hans husfolk började först — Gud vet af hvilken anledning — kalla honom „patron.“ Titeln spred sig vidare. Numera vet ingen af Antti eller „Bod-Antti,“ men alla känna *patron Pullinen.*

KVINNAN SKALL VARA MAN-
NEN UNDERDÅNIG.

THE GREAT WALL OF CHINA
BY THE LATE GENERAL
G. G. SCOTT

Gamle Larsbacken hade dött, och gården med hvad därtill hörde skulle nu öfvertagas af mågen, som redan i tvänne år gått och väntat på detta tillfälle.

Den nye husbonden var en ung bondson från grannsocknen, storväxt och fetlagd, med vattenblå ögon och linfärgadt hår.

Hans sätt var mycket olikt alla andras där i trakten, tyckte man: — tvärsäkert och öfverlägset, och han syntes veta besked om en hel mängd saker, som man på Larsbacka knapt hört nämnas. Han talade alltid mycket, mest dock om sig själf och hvad han utträttat och skulle utträtta, och begagnade ofta ord och uttryck, hvilkas mening man icke riktigt förstod. Då han gick där i Larsbacka stugan fram och åter på golvet med tummarna i ärmhålorna, som hans vana var, då han var ifrig, föreföll det mången, som om han varit för stor för det huset, eller kanske rät-

tare: som om alt där varit för smått för honom. På samma gång hade dock en och annan bland de äldre ett intryck af, att det icke skulle behövas mer än ett kraftigt slag på hans skuldra för att trycka ihop honom i jämhöjd med det öfriga.

Hustrun var raka motsatsen till honom: — liten, men väl växt, mörklagd med vackra mörka ögon och mörkt, krusigt hår samt ovanligt tystlåten och undergifven till sitt sätt. Som barn hade hon varit envis och egensinnig. Men dessa yttringar af egen vilja hade redan tidigt med järnhand blifvit kväfda af fadern, som aldrig tålde motstånd, allra minst hos kvinnan. Skriftens bud, att kvinnan skall vara mannen underdånig och lyda honom i alt, följdes af honom så i det minsta, att hans hustru och dotter aldrig varit annat än pigor i sitt eget hem.

Så länge den gamle var på fötter och själf förmodade vara med, hade mågen det svårt nog. Han fick gå som en dräng i strängt arbete från morgon till kväll och tilläts aldrig blanda sig i gårdens skötsel. — Först lyda och sedan befalla — tyckte den gamle. — Och så länge han var herre i huset, hade ingen annan där något att säga.

Den unge tyktes äfven finna sig i detta förhållande — men blott i hemmet och inför husfadern. Ute i bygden och för hustrun beklagade han sig däremot ofta och bittert — icke för sin egen skull, sade han. Det var honom likgiltigt, hur han hade det. Men gården! Den gamle gjorde ju alt hvad galet var! Han

var nog flitig och sparsam, det kunde icke nekas. Men han var det aldrig på rätt sätt. Så och så skulle han gjort. Där och där skulle det sparats — —

Hustrun sökte emellanåt trösta honom:

· Du ska nu ge dig till tåls så länge — sade hon undfallande och mildt. — Det blir ju alt ditt efter den gamles död och då får du styra och ställa hur du vill.

— Efter den gamles död — ja! På den kunde de få vänta ännu i tjugu år . . .

Men den inträffade förr än de anat. Och nu var det den unge, som skulle taga vid.

* * *

Det första han gjorde, sedan han väl fått tömmarna i händer, var att låta nedrifva det gamla böningshuset och uppföra ett nytt i stället. Hustrun var till en början emot saken. Det gamla huset skulle nog stått ännu något år, tyckte hon. Sedan längre fram . . . Det skulle kanske väcka ondt prat, om man begynte slå så där på stort. Isynnerhet som man för ändamålet var tvungen att drifva in något af den gamles fordringar i bygden.

Men mannens vilja framför alt!

Och så blef den gamla byggnaden nedrifven, och en ny med två stora trappor, modärna fönster och många rum uppförd i dess ställe.

Det gamla sättet att bebruka jorden skulle helt och hållet afskaffas och nya „mitoder“ införas i stäl-

let. Ty det var just detta, det „gamla sättet“, som varit det mest klandervärda hos gubben och framkallat alla hans galenskaper. Han hade bara „påtat“ litet med årdret i tegarna, kastat dit säden och så förlitat sig på vår Herre och sin goda jordmån! — „Men sådant duger inte! — Ingen människa har träde nu mer, utan klöfvervall, och när man kan ta gröda alla år, hvarför ska man bara ta hvartannat? — Det ska vara „cirkulsjon“ i jordbruket liksom i alt annat“, sade han. „Si det ska liksom cirkulera — det ena ska ta vid, då det andra släpper.“

Och den gamles redskap sedan! De sågo ju ut som vingskjutna kråkor efter ett störtregn. Sådant kunde gå an, om man nöjde sig med rofvor och gröt och doppade brödet i saltlaken. Men om man ville lefva som folk, så . . . Bort därför det gamla . . .

Och med brusande hast skred han till värkets.

Gamla diken fylldes och nya snörräta upptogos i stället. Ängarna omplöjdes och åkrarna insåddes. De gamla redskapen, som tjänat så många släktled och alla kände så väl till, kasserades helt och hållet och nya, som ingen förstod sig på, köptes i stället. Ja, han hade så brådtom att slippa alt det gamla, att han emellanåt med egen hand slog sönder ett och annat redskap från svärfaderns tid.

Drängarna voro missbelåtna. De kunde icke använda de nya redskapen och kände sig bortkomna och okunniga. Då husbonden kom med någonting nytt, sade han alltid, att det skulle „lätta arbetet för

dem.“ I verkligheten blef det dem dock vida tyngre. Det föreföll dem, som om de handskats med glas och de kände sig aldrig säkra och trygga. Då årdergrenen eller lien brast, kunde de själfva eller bysmeden göra det helt igen. Men då plogbillen sprang eller slåttermaskinen söndrades, stodo de där, skuldmedvetna, tafatta och bortkomna, tils husbonden kom och förde det till — staden.

En tröst var det, att han aldrig grälade eller blef ond, då något galet hände. Men han kunde icke håller hjälpa, undervisa och gifva råd. — Försök bara, nog går det! — sade han uppmuntrande.

Och de försökte — grepo tag i redskapet, fumligt och halft förläget som barn, för att måhända i nästa stund råka ut för något nytt missöde.

Emellanåt hände det, att de blefvo rent af rasande, slängde det nya redskapet åsido och gingo hem och uppsökte något gammalt från den aflidnes tid. Och när de sedan gingo säkra och trygga bak lien, årdret eller pinnharfven, då lade sig ett förnöjdt leende öfver deras ansikten, medan de innerst kände det djupaste förakt för husbonden, som icke förstod sitt eget bästa, utan tvingade dem att handskas med saker, som hvarken han eller de begrepsig på.

Efter siutadt arbete om kvällarna, då de sutto i stugan och väntade på kvällsvarden, brukade de ofta tillsammans diskutera sina missöden under dagen. För den ena hade händt ett, för den andra ett annat. De talade därom skämtsamt och skrattande. De

framstälde saken så, som om den egentligen icke rört dem. Men under skämtet och skrattet låg dock alltid en bitter känsla dold, en känsla af ungefär det slag man erfar, då man mot sin vilja blir tvungen att spela narr.

En och annan gång hände det ock, att denna bitterhet tog uttryck i ord -- icke i klander och knot, utan i jämförelser mellan deras och grannarnas skörd, jämförelser, som alltid utföllo till de senares förmån. Detta skedde alltid, då värdinnan var närvarande. Ty de viste, att hon förstod och gillade dem.

Husbonden såg man sällan till i stugan eller på fältet, sedan han en gång sagt, hvad som skulle uträttas. Han satt för det mesta i kammaren och „kalkiladera och skref“, som han sade. Eller också var han på besök i bygden eller på stadsresor. Än var det ett än ett annat, som skulle uträttas, och då spändes genast hästen för och det bar af . . . Då han återvände, var han alltid mycket glad och lifvad, promenerade med tummarna i ärmhålorna fram och åter på golfvet och talade vidt och bredt om alla de „ändringar“ han skulle vidtaga i gårdens skötsel. Han hade sammanträffat och talat med alla möjliga „herrar“ och alla hade de varit så „gemena“, så . . . Då han meddelat dem sina åsikter om jordbruket och de „mitoder“ han infört, hade de berömt honom och sagt, att just så skulle man arbeta. Så gjorde alt förnuftigt folk . . . Ja, ja, men! Vänta bara! Han skulle nog ännu gå utanpå dem allesammans . . .!

Emellanåt berättade han äfven om „fester“, som han varit med om i stan. Då begagnade han alltid ord och uttryck, som ingen förstod . . . talade om „sjampuff“ och „biff“ och Gud vet alt hvad. Och det hade nog kostat „koftiser“, ha, ha, ha. Men när man är med folk, så måste man vara som folk . . .

I början af äktenskapet hände det, att han någon gång, liksom i förbigående, kastade fram ett ord om sina förbättringsplaner åt hustrun. Detta skedde isynnerhet om de kostade mycket pengar och han var tvungen drifva in den gamles fordringar i bygden.

Men han upphörde snart därmed.

Ty hon satte sig aldrig emot hans åtgöranden, utan lät honom fritt handla, hur han ville. Han förstod nog saken bättre än hon. Han hade ju så ofta, under den tid han „tjänade måg,“ tydligt visat henne, att fadern arbetade alldeles galet, att gården skulle lämnat mångdubbelt större afkastning, om han förstått att bruka jorden ordentligt och icke varit så rädd om slantarna.

Hon mindes så väl den gången, då han gjorde sitt första besök i gården. Huru starkt intryck hade han då icke gjort på henne med sitt tvärsäkra, öfverlägsna sätt och sina berättelser om för henne obekanta saker! Det var en karl, det! Till och med fadern hade känt sig bortkommen i hans närhet. För henne hade det då, mer än för de andra, stått tydligt och klart, att han var för „stor“ för det huset, att han aldrig skulle kunna finna sig i deras enkla seder och bruk.

Hon hade haft en pinsam känsla af, att han i sitt innersta gjorde narr af dem, isynnerhet af henne, som bara satt och lyssnade utan att kunna säga ett ord. Och när han sedan, oakadt alt detta, begärde henne till hustru och var villig att flytta till hennes hem, då kände hon sig så oändligt tacksam och ödmjuk. Och hon lofvade sig själf att i alt underordna sig hans vilja . . .

Men hur det nu var, begynte hon så småningom få en annan syn på saken. Hon började inom sig förvånas öfver, att hans kostsamma förändringar och förbättringar blefvo så litet lönande. Skörden utföll sämre år efter år — ja, det hade till och med händt, att de fått köpa säd, de, som förr alltid haft att sälja. Skogen, som fadern varit så mån om, hade tagit slut, men byggnaderna voro det oakadt i dåligt stånd. Han hade nog „bygt“ mycket. Men det var blott lappvärk. Han hade påklistrat grannlåter här och där, „ändrat“ och „vändt“ och „förstorat“, medan det dock i grunden var samma som förut. Endast boningsbyggnaden var ny från ofvan till nedan. Men den var blott till förargelse, tyckte hon. Den stod där som frestaren i öknen, lockande och tubbande till fåfänglighet.

Och hvart hade faderns pengar tagit vägen — dessa fordringar i bygden, som legat lik en skyddsmur för gårdens anseende, som gifvit den gamles ord en sådan bärvidd och hans uppträdande en sådan säkerhet? Det hade alt gått åt och mera därtill

. . . och kvarlämnat intet annat än ett bredt löje i socknen.

Ty man höll dem värkligen för löjliga! Det hade hon under den senaste tiden flera gånger märkt. Man talade om „tuppen på sophögen,“ om „bondherrska“ och mera dylikt och spådde att det snarliken skulle ta en ände med förskräckelse.

Detta, att man höll dem för löjliga, de som förut varit traktens föresyn, grämde henne isynnerhet. Emellanåt kunde hon, då hon tänkte därpå, fattas af en sådan bitterhet, att hon i tankarna reste sig upp mot mannen, afklädde honom all hans ståt och tryckte med ett tag ned honom under sin vilja. Då framstod han för henne sådan han värkligen var: tom och uppblåst, stor i ord, men liten i handling, medan hon på samma gång kände sin egen kraft växa och växa, tills den slutligen lade sig som en skyddsmur kring hem och gods . . .

* * *

En afton - de hade varit gifta redan i tio år och hade fyra barn — kom mannen hem från staden och var betydligt drucken. Det inträffade ganska ofta numera och nästan alltid, då han var på stadsresor. Han höll sig mot vanan inne i stugan, hade klädt rocken af sig och gick nu i bara skjortärmarna med tummarna instuckna i armhålorna fram och åter på golfvet. Han skröt och skräftade som

vanligt och nämde flera gånger „sjampuff“ och „biff“ och dylikt, som han varit med om i staden. Litet emellan stannade han i sin promenad, tystnade och tyktes liksom begrunda något. Så rätade han upp sig, knäpte ett tag med fingrarna och gaf till ett skratt. — Ja, så var det! — Så ska det gå! Här ska arbetas. — Inte ligga i diket!

Drängarna och en främmande husbonde sutto på bänken och hörde på. Värdinnan stod vid spisel, sysslade med kvällsmaten. Hon var röd öfver hela ansiktet och föreföll mycket orolig.

Bäst det var stälde sig mannen bredvid henne vid spisel, lade sin hand på hennes skuldra och ville vända henne med ansiktet mot sig.

Hon gjorde en otålig rörelse med hufvudet.

— Men nu kommer det allra bästa — fortsatte han sitt prat utan att märka hennes otålighet. — Jo, jo, men, i dag har man gjort en affär, som man kommer att förtjäna på . . . Hör på, du! — Han försökte igen vända henne mot sig. — Jo, ser du, jag har köpt en häst, du, men inte en sån där vanlig, utan en riktig kapplöpare, en som tagit flera pris . . . Den kostade femtonhundra mark . . . billigt, säga alla . . . Det kommer den att ta in på ett år . . . och mera därtill. De hämta hit den om två dagar . . . Du sku bara se den . . . hög och stor och . . . Men sådant förstår du dig inte på. Det är manfolkets sak, det, eller hur? — Han såg plirande på hustrun med handen fortfarande på hennes skuldra.

Då vände hon sig hastigt om, blodröd i ansiktet, förde handen snabt bakåt och med detsamma följ en — örfil brännande het på mannens kind.

Andlös tystnad inträdde.

Mannen blef ett ögonblick stående orörlig, med slapt nedhängande armar och halföppen mun. Så skrattade han, högt och onaturligt, bleknade och gjorde en rörelse som för att slå igen.

Men i samma stund hade drängarna sprungit upp från bänken, fattat honom i kragen och i ett nu låg han raklång på golvet — — — — —

Då värdinnan följande morgon trädde in i stugan såg hon ovanligt blek och affallen, nästan lidande ut. Men på samma gång låg det öfver hennes person en säkerhet och bestämdhet, som man icke observerat förut.

Hon lät kalla fördrängen till sig och bad honom följa med ut på ägora. Där gingo de sedan från det ena stället till det andra, granskade, rådslogo och fattade beslut.

Alt var så bofälligt, som det kunde vara. Dikena voro fyllda med grundvatten, igenväxta och utan aflopp. Säden stod fläckvis, som om man kastat ut kornen näftals, och ogräset frodades i ro på tegarna. Ängarna voro öfversållade med videbuskar och förra årets „fänä“ täkte och kväfde gräset i en enda tjock, klibbig kaka. Gärdesgårdarna voro fallfärdiga och broar saknades öfveralt — — —

— Det ser illa ut — mente fördrängen smått förläget. — Men när tokig gör som galen ber, så . . .

— Ja, jag vet nog, att det inte är ert fel — svarade värdinnan. — Ni ha nog gjort, hvad ni kunnat . . . Men hädanefter ska inte tokig lyda, när galen befäller . . . och så blir allt bra igen . . .

— Det är rätt sagdt — menade fördrängen tort. — Och . . . och på oss kan ni lita — tillade han efter en stund med en viss vekhet i tonfallet.

När de återvände hem, satt allt det öfriga folket i stugan och åt frukost. Efter en stund trädde äfven husbonden in.

Han satte sig som en främmande på bänken, medan blicken, liksom sökande ett stöd, hjälplöst irrade omkring. Slutligen fastnade den på en af pigorna, som satt och smålog. Då rodnade han, harsklade sig och gick ånyo ut.

Från den dagen var det slut med all hans makt där i gården. Och detta tyktes han äfven ha insett själf. Han återföll visserligen snart nog i sitt gamla sätt och begynte skryta och skrodera liksom förr. Men det lät numera alltid, som om han icke själf stått bakom orden, som om han talat om någonting främmande, obestämdt, någonting som icke kom honom vid. — *Man* skulle göra det och det. — Så och så skulle *man* handla. — Märkte han då, att man icke fäste tillräckligt afseende vid hans ord, att man log eller såg ringaktande ut, tystnade han plötsligt, rodnade och gick in i kammaren.

I början föreföll detta hustrun pinsamt. När hon såg mannen gå där, ett föremål för ringaktning och löje, när hon fann, att hans befallningar aldrig blefvo åttlydda, men att man lystrade till hennes minsta vink, då greps hon af ett djupt missmod och hon tykte sig ha handlat orätt — icke mot mannen utan mot Gud.

Hvad betydde det med mannen! Han var en stackare och skulle bragt dem till tiggarsstafven, om han icke blifvit häjdad i tid. Och detta var nu det enda sättet att taga honom. Men vår Herre! — Huru hade hon uppfyllt hans bud? — Han har ju påbjudit, att kvinnan skall vara mannen underdånig, och hon hade högtidligt lofvat att lyda hans ord. Men hon hade icke hållit sitt löfte. I vrede hade hon rest sig upp mot sin Herre och rykt makten från den, åt hvilken makten blifvit gifven. Hon tänkte på alla de hustrur, som lefde i kif och strid med sina män och jämförde sitt handlingssätt med deras. Och hon tykte, att hon handlat sämre, mera straffvärdt. De stredo och kifvades nog från morgon till kväll och sade fula ord, men i grund och botten voro de dock männen underdåniga. Men hon, hon hade rent ut vändt upp och ned på Guds ordning, trykt mannen i stoftet och satt kvinnan på hans plats . . .

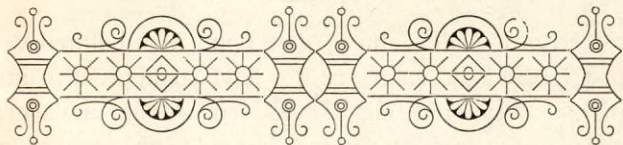
Men att efter som tiden skred framåt och gården begynte blomstra upp igen och mannen glömt, hvad som händt och kände sig nöjd och belåten, som om makten fortfarande varit hans, började hennes

samvetsbetänkligheter så småningom försvinna. I stället fick hon en tydlig känsla af, att det som händt, var någonting oundvikligt, någonting som ovilkorligen måste ske. Hon hade blott utfört en befallning, varit ett blindt redskap i en högre viljas våld. Ja, till slut föreföll det henne rent ut, som om vår Herre själf stått bredvid henne den kvällen och styrt hennes hand.

EN DÖDSBÄDD.

REV. J. D. DUNN, JR.

Se, där är oss godt att vara, där lägga vi i land — sade doktorn och visade på en några hundra meter från oss belägen vik, som sköt in bakom en smal, björkbevuxen udde. Vikens stränder voro fullströdda med små, grå fiskarstugor, medan längre bort prydliga bondgårdar skymtade fram.

— Låtom oss göra det — instämde jag, glad öfver att äntligen få känna fast mark under fötterna efter en två dygns lång riktig äfventyrsseglats.

— Ett tu, ett tu — kommenderade doktorn uppmuntrande. Några kraftiga årtag ännu och vår farkost skrapade mot strandstenarna. Så halade vi båten högre upp på land, gömde årorna och annat löst gods i en björkdunge och styrde våra steg till en kulle ett stycke från stranden, därifrån vi hade en vidsträkt utsikt öfver sjön och de angränsande landen.

Solen hade ännu ej gått upp. Men naturen var just i beråd att vakna ur sin lätta sommarnattsslummer. Öfver sjön låg utbredd en orörlig, dunkelgrå slöja, under hvilken vattnet slumrade, tyst och stilla. Den östra himmelen, som endast ställvis skymtade fram mellan fastlandets höjder, var öfverdragen af ljusa strimmor, bakom hvilka en lätt morgongryningsrodnad frambröt. Tystnad härskade öfveralt. Endast då och då förnams ett enstaka ljud — ett hundskall, ett årslag från någon tidig fiskarbåt. Det var så ljust, att man tydligt kunde urskilja alt: skogen, som yfvig och tät kransade holmarna, de grå fiskarstugorna, åkrarna och ängarna i dalsänkningarna på fastlandet, båtarna, som voro uppdragna på stränderna. Men det var endast linjerna, som funnos där, tydliga och klara. Själfva lifvet, färgspelet saknades ännu. I den ljudtoma, gråkalla sommarmorgonen såg allting ut som en vålnad af sig själf.

Men se, där sköt en tjock, mörk rökpelare upp från en af fiskarstugorna, och några ögonblick därpå öppnades dörren, och en karl trädde ut på trappan. En stund stod han orörlig och blickade ut öfver sjön med ena handen alt ännu fasthållande dörrvredet. Så begynte han, långsamt och säfligt, gå ned mot stranden.

Doktorn ropade an honom, medan vi samtidigt hastade utför kullens brant.

Mannen stannade tvärt, då han fick syn på oss, samt förde med en ovig rörelse handen till mössan.

— Go morron — hälsade doktorn muntert samt frågade därpå, om vi kunde få oss en kopp kaffe. — Jag antar, att det är morgonkaffet ni kokar nu — tillade han och pekade på rökpelaren, som tjock och svart bolmade upp ur skorstenspipan.

Den tilltalade funderade några ögonblick.

— Nog blir det mera svårt — svarade han slutligen. — Mor ä' så sjuk och flickan . . .

— Sjuk? — afbröt honom doktorn. — Hvad fattas henne? — Jag är annars läkare.

— Så . . . Jaså — svarade mannen och gaf doktorn en halft förvånad, halft mönstrande blick, medan det samtidigt drog en skymt af glädje öfver hans allvarliga, nästan dystra drag.

Men med detsamma tyktes han erinra sig något, blicken sänktes, ansiktet fördystrades igen och han sade, liksom om han talat till sig själf:

— Det lär nog inte löna sig mer, för hon ligger just i själtåget.

— Låt oss i alla fall se på henne — menade doktorn, i det han vände sig om och begynte gå mot stugan. Mannen och jag följde långsamt efter.

Jag satte mig på tröskeln till den öppna dörren, därifrån jag tydligt kunde se och höra alt omkring mig, medan doktorn raskt trädde in i stugan och så rakt fram till sängen, där den sjuka hvilade med ansiktet vänt mot väggen. Han lyfte sakta på täcket och tilltalade henne.

Intet svar. En knapt märkbar rörelse med hufvudet visade dock, att den sjuka hört honom.

Han lutade sig framåt och betraktade uppmärksamt hennes ansikte.

Så vände han sig långsamt om samt gick och satte sig på bänken under fönstret. På hans min kunde jag tydligt se, att allt hopp var ute.

Tystnad rådde i stugan.

Mannen hade satt sig på en stol invid den sjukas säng. Bredvid honom stod en ungefär tio års flicka, iförd en kjol, som tydligen tillhörde modern. Man såg på hennes ansikte, att hon nyss gråtit; nu stod hon med fingret i munnen och betraktade ömsom doktorn, ömsom mig. I en säng invid dörren sutto tvänne mindre barn, ännu oklädda, och framför spiseln stod en ungefär tolf års gosse, sysselsatt med en gryta, som hängde öfver den nyss uppgjorda elden. Stugan var liten och trång och husgerådssakerna ytterst tarfliga, men öfver det hela låg en prägel af snygghet och ordning, som värkade tilltalande på betraktaren.

Plötsligt gjorde den sjuka en rörelse, som om hon velat vända sig om, och med märkvärdigt klar och tydlig stämma nämde hon mannens namn.

Denne rätade sig genast upp.

— Hvad vill du, Hanna? — frågade han.

— Jag ville bara säga, att jag känner slutet nalkas och . . .

— Se så, inte ska du ligga och tänka på sådant nu — afbröt henne mannen. — Nog kan du bli frisk ännu.

Den sjuka gjorde en otålig rörelse med hufvudet.

— Nej, nej, nog känner jag tydligt, hur det är — sade hon sakta, men dock så tydligt, att det kunde förnimmas öfveralt i stugan. — Nog har jag nu trampat ut . . . Men jag vill säga dig något, Johan, medan krafterna räcka. — Hon tystnade för ett ögonblick, och tyktes liksom begrunda något, men så fort satte hon igen:

— Ser du, där i kistan i bodan fins min svarta klädning. Den kan du låta Skogbergs Mina . . . hon är billig och så gör hon det bra . . . ändra åt Elin, när hon ska till skrift . . . Den är ju så godt som ny . . . Jag har ju inte haft den mer än några gånger . . . Och den storrutiga duger nog också . . . kanske oändrad . . . då hon blir litet större . . . Sen kan du låta göra sommarbyxor och en kolt åt Axel af min hvardagskjol . . . den där som hänger innanför dörren . . . En ny mössa och nytt på fötterna måste du skaffa honom . . . Elin kan nog begagna mina kängor ännu någon tid . . . de där med halvesulorna . . . Örringarna ska du ta ut och spara åt Sofi . . . Men vigselringen ska Elin ha . . . Den är i kistlådan i ett papper . . .

— Kära du — inföll mannen mildt och strök med handen öfver ögonen. — Tänk inte på sådant nu. Tänk hållre på din odödliga själ, om du känner slutet nalkas.

— Har jag inte tänkt på den förut, så lär det inte vara lönt att göra det nu i sista minuten . . . Vår Herre får göra mig, som honom godt synes. Jag vet mig intet ondt ha gjort . . . Jag har arbetat och sträfvat efter bästa förmåga och barnen har jag sökt uppfostra så godt jag förstått . . . Jag öfverlämnar alt i Guds hand . . .

— Men det står, att Herren icke ser till gärningarna, utan till det som inne är — invände mannen saktmodigt.

— Ja, det är nog sant, att skriften säger så, men . . . Hon viste tydligen icke, hur hon skulle förklara sig. Det var nog sant, tänkte hon, att hennes inre icke alltid stått utan vank. Hon hade nog många gånger varit bitter och missnöjd med försynens skickelser. Men detta hade mest skett med tanken fäst på mannen och barnen. Hon hade ju alltid varit nöjd med det minsta möjliga för sig själf. Och hon kunde aldrig tro, att vår Herre icke skulle hålla henne räkning härför och döma henne mildt. Hon emotsåg därför med lugn det, som komma skulle i afseende å henne själf.

Men annat var det med dem hon lämnade efter sig. Hon satte tydligen icke stor tillit till mannens omtänksamhet och tanken på, att alt icke skulle gå så, som hon kanske redan långt förut utfunderat det, plågade henne. Hon kunde därför icke dö lugn, förrän hon fått delgifva honom, hur han skulle ställa för sig åtminstone inom den närmaste framtiden, el-

ler så långt hon kunde nå. Hon återgick sålunda, då hon insåg sin oförmåga att för mannen klargöra sin ställning till Gud, till det som nu låg henne mera om hjärtat.

— Jag tycker, att du borde sälja kon — sade hon — och skaffa en annan i stället. Hon står ju så länge i sin och inte mjölkar hon så värst håller . . . Du kan passa på då köttet är dyrt och slakta henne . . . Stugan måste du dikta . . . här var ju så kallt sista vintern . . . och nytt golf borde hon också få . . . men det orkar du nog inte med detta år . . . Ullen, som fins i bodan, bör du låta spinna och sticka till strumpor åt dig och barnen . . . Du kan tala med Nyströmskan . . . Hon är skyldig . . .

Här afbröts hon af ett häftigt hostanfall, som våldsam skakade hela hennes kropp. Då anfallet var öfver försjönk hon i dvala.

Vi sutto alla tysta, orörliga. Mannen hade flyttat sig på sängkanten och satt nu där, halft hopsjunken, med blicken oafvändt riktad på den sjuka. Det rykte underligt i ögonlock och mungipor och litet emellan strök han med handen öfver ansiktet, liksom om han velat borttorka smärtan, som lägrat sig därpå. Flickan hade lagt sig framstupa öfver sänggafveln med den stora, vida kjolen dragen upp öfver ansiktet. En ryckning då och då i den späda gestalten förrådde att hon grät. Pojken satt orörlig på skorstensflisan med halföppen mun och stel, frånvarande blick. De två minsta barnen, som ännu icke förstodo

stundens allvar, hade krupit under täcket, där de lågo och småhviskade för sig själfva.

Nu gjorde den sjuka igen en rörelse i sängen.

— Johan!

— Ja, mor.

— Jag tänkte just på, hur det skulle bli, om du gifte om dig, Johan — sade hon. Rösten lät fortfarande tydlig och klar, fastän svag som en hviskning.

En lätt rodnad uppsteg på mannens kinder.

— Se så, se så, mor — sade han lågmäldt.

— Hur skulle jag . . . gamla karlen . . .

— Kanske vore det bäst, om du gjorde det . . . för barnens skull — fortsatte hustrun sin tankegång. — Du är ung ännu . . . Men du ska se till, att du får en bra kvinna . . . en äldre, förståndig . . . som kan se till de små . . . som inte blir elak mot dem . . . Det fins så många kvinnor och . . . och . . . men du ska ta en äldre . . . inte en sån där, som ingenting förstår . . .

Mannen sökte igen göra några invändningar.

— Nog vet du, mor, att jag inte gifter om mig — sade han — och skaffar styfmor åt barnen. Dö du bara i frid för det . . .

— Styfmor . . . ja . . . det är nog sant. Men en styfmor kan nog vara bra, hon också, bara hon icke har egna barn . . . och därför ska du ta en äldre . . . Och sen får du inte låta henne köra Elin ut att tjäna, förrän hon gått och läst . . . Jag har prof-

vat det . . . Det är så tungt för en liten . . . Gud hjälpe er alla . . . Ja, nu kan du läsa något för mig.

Mannen steg upp och framtog ur ett litet väggskåp en gammal bibel med stora mässingsknäppen och slitna, svarta pärmar. Han satte sig igen på sängkanten och begynte med sina styfva fingrar vända om bladen. Han sökte och sökte. Han tyktes icke få tag i något passande, något för tillfället lämpligt. Alt föreföll honom synbart så platt, så intetsägande. Han blef orolig, händerna började darra och han förde litet emellan bibeln tätt intill ansiktet och läste sakta för sig själf. Så slog han igen boken med en smäll, öppnade den igen på måfå, strök med handen ett tag öfver ögonen och började läsa det första hans blickar föllo på.

„Vårt lif varar högst sjuttio år och när det som bäst varit, har det endast möda och arbete varit“ — läste han.

— Ja . . . arbet . . . och . . . mö . . . ö . . . da och . . . och . . . — eftersade den döende med slocknande stämma.

Mannen fortsatte att läsa, stapplande och osäkert, men med kraftig af öfvertygelsens värme burens stämma. Det föreföll till slut, som om han helt och hållet glömt den sjuka och i stället riktat de tröstande orden till sig själf.

Då han slutat, blef han en stund sittande orörlig med blicken riktad rakt framför sig, som om han betraktat något föremål långt borta i fjärran. Så steg

han upp, lutade sig öfver sängen och betraktade noga hustruns ansikte, som fortfarande var vänt mot väggen.

— Det är slut nu — sade han efter en stund och rätade sig upp. — Hans röst var naturlig och lugn. Men i rörelserna låg det någonting tungt och ansträngdt, som om han burit på en tryckande börda.

Doktorn och jag stego upp, tryckte mannens hand till afsked och aflägsnade oss tyst ur stugan —

— — — — —

Därute hade alt vaknat till nytt lif. Solen sken, strålande klar, från en hög, djupblå himmel, medan fåglarna muntert slog sina morgondrillar. Den ännu hvilande sjön glittrade och blänkte, som om den varit öfverströdd med silfverstrimmor. I norr från viken låg en vacker björkskog, smått rosenfärgad af morgonluften, likt kronbladen på en nyss utsprucken téros. Och mellan björkskogen och några rödmålade bondgårdar såg man gröna åkerfält i perspektiv. Men långt bakom skogen, åkerfälten och gårdarna höjde sig ett präktigt bärghandskap, ännu omtöcknadt af morgondimman.

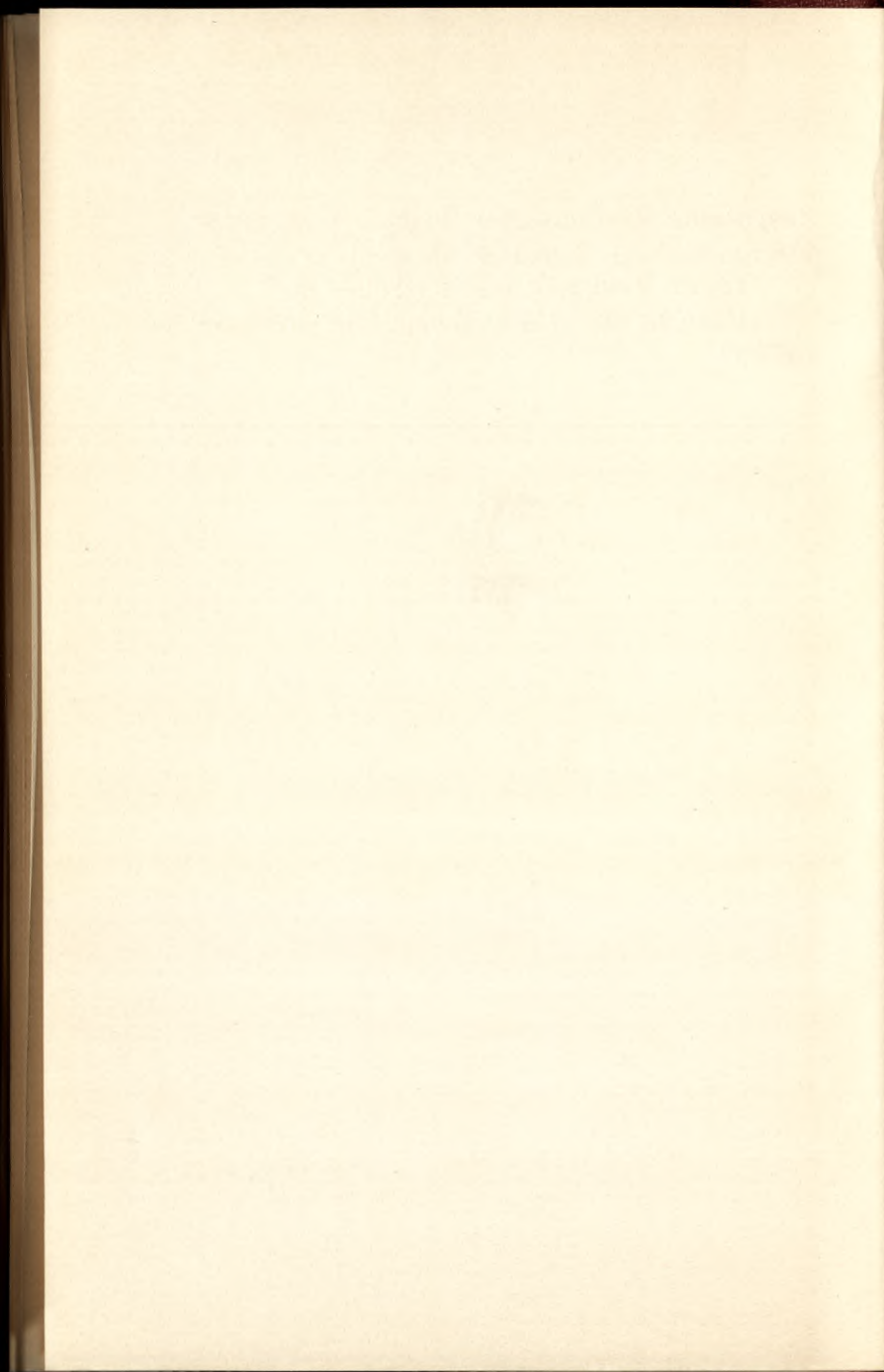
En båt sköt fram förbi udden — så en och en till. Man hörde slammer af åror, högljudt prat och skratt. Och från motsatta stranden ljöd en munter sång. På fastlandssidan ekade en kärra mot en bärghäll och kring de små, grå fiskarstugorna vid viken rördes en brokig skara morgonfriska barn och

bestyr samma kvinnor, medan kraftiga, väderbitna fiskare sysslade vid båtarna på stranden . . .

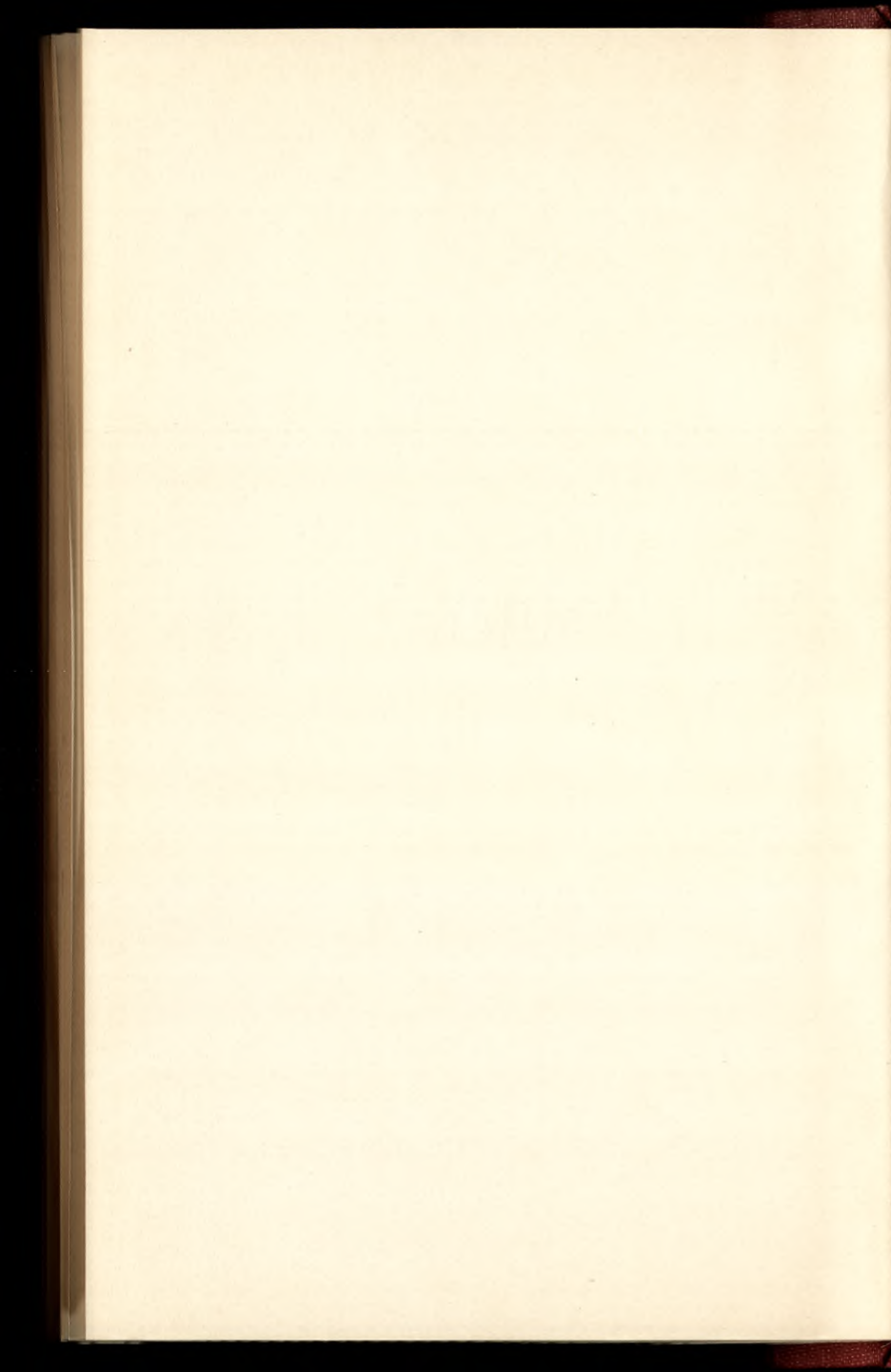
Dagens äflan hade ånyo begynt för alla.

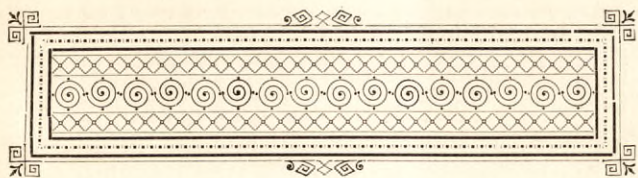
Utom för mor Hanna därinne; för henne var den slut.

SAMLIF.

Han hade det „rätta sinnet“ redan som litet barn, sade fadern. Han skrek aldrig som andra barn, då han var missnöjd eller ville något, utan grät ljudlöst, invärtas, liksom en fullvuxen under inflytande af någon stor sorg. Musklerna sammandrogos, ögonen slötos, munnen halföppnades och öfver hela det lilla ansiktet lade sig ett så smärtsamt uttryck, att modern riktigt kände sig skrämnd och omöjligt kunde neka honom något.

När han blef litet äldre, upphörde denna tysta invärtas gråt, men ansiktet antog alt fortfarande det där oemotståndligt smärtsamma, bedjande uttrycket, då han önskade något. Då detta uttryck begynte förfela sin värkan på lekkamraterna fick han kramp-anfall — kastade sig omkull på marken, skrek och slog vildt omkring sig med armarna — tils han fick sin vilja fram.

Krampanfallen försvunno emellertid med åren, isynnerhet sedan de upphört att invärka på kamraterna, och nu var det att hitta på nya utvägar för att komma åt andras tillhörigheter. Och detta lyckades honom också en ganska lång tid framåt. Men en dag var hans uppfinningsförmåga uttömd. Han var också för gammal att utan blygsel kunna locka åt sig kamratens tillhörigheter för intet. Det såg illa ut i andras ögon.

Och så begynte han med byteshandel.

List och förslagenhet spelade härvid hufvudrollerna, men äfven ärligheten fick emellanåt sitta hårdt emellan. Detta skedde dock aldrig så, att han „kom fast“, att han blef misstänkt för att ej drifva rent spel. Tvärtom bytte han alltid så, att det såg ut som om han blott gjorde det för sitt nöjes skull eller för att göra kamraten till viljes. Han lismade och lirkade med honom på ett sådant sätt, att den andra till slut blef öfvertygad om, att bytet var godt och själf önskade få det till stånd. Då gjorde Erik en likgiltig vändning med hufvudet och sade:

—Nå, om du nu gärna vill, så låt gå, inte är jag så nogräknad.

En och annan gång kunde det dock hända, att motparten ångrade sig efteråt och ville „byta tillbaka“.

Då skrattade Erik, gäckande, hånfullt. — Staccare! Se här, har du ditt!

Kamraten skämdes, ville inte bli ansedd för staccare — och bytet fick stå.

En gång hade Erik genom en mängd byten lyckats få ett godt fickur för en gammal fällknif. När han berättade detta för fadern, log denne belåtet och uppmuntrande och sade: — Godt gry, godt gry!

Ifrån fällknifvar, gamla börsar och fickur öfvergick han så småningom till värdefullare saker. Han hade en gång af fadern erhållit ett föl som eget. När detta växt upp, slog han sig på hästbyte. Och nu var det inte mången, som gick säker för honom. Hvar han fick syn på en häst, den må ha varit aldrig så usel, ville han genast byta. Han skröt och skroppade med sin egen, diktade på honom egenskaper, som den aldrig haft, medan han samtidigt nedsatte den andres. Han sade aldrig *rent ut* att motpartens djur hade det eller det felet. Han blott *förmodade* med ett egendomligt illparigt leende i sitt feta, runda ansikte, att så var fallet. Och fans där intet fel ännu, så fans där åtminstone ypperliga anlag för sådana. — Se på den där foten! Där blir ju hasled af. — Nå, men hvad är det här? Det känns ju alldeles som om här vore början till spatt . . . Ja, minsann känns det inte så! — Och så skräftade, synade och förmodade han, tils den andre blef öfvertygad om, att hans häst hade anlag för alla möjliga fel och var glad att slippa af med den.

— Så länge Erik dref affärer med främmande folk, betraktade fadern saken med odelad tillfredsställelse och glädje. — Det är godt gry i honom —

sade han ständigt — Ni ska få se, att han ännu blir socknens rikaste karl.

Men en dag fann fadern, att Erik börjat drifva affärer äfven med dennes tillhörigheter. Han begynte med småsaker. Stal ägg ur hönsboen, ostar från mjölkammaren och frukter från trädgården, hvilka han sedan i smyg skickade till staden eller schackrade bort bland bypojkarne.

Så småningom öfvergick han dock äfven här till värdefullare och mera lönande föremål — sädboden, potatiskällaren och höladorna. Då de andra gått till hvila om kvällen, tog Erik nycklarne, smög sig ut och fylde säckarne åt kunder, som vore i komplot med honom och icke skvallrade ur skolan. När han reste till staden med hö, „knippade“ han alltid några lispund öfver det bestämda antalet, hvilka han sedan sålde för egen räkning. Kunde detta icke gå för sig, emedan fadern eller någon annan „opålitlig“ var med vid pålassningen, ljög han, att han fått lägre pris för höet än fallet var i värkligheten. Öfver-skottet stack han i sin egen ficka.

En dag kom han fast.

Det var på höstsidan. Erik jämte gårdens torpare, hans bästa och pålitligaste kund, stodo i logen och fylde den nyss tröskade säden i säckar. Bäst det var kom fadern dit.

Han satte sig på tröskeln och såg på arbetet, medan han då och då kastade en blick på agnhögen i knuten, som såg ut att vara nyss omrörd.

— Hvad har ni gjort åt agnhögen? — sade han slutligen. — Det ser ut, som om hönsen sku' ha varit ihop med den.

Han tog en kvast och begynte sopa rundt om högen, medan han litet emellan tryckte till de pösande agnarna med foten.

Plötsligt stötte han ihop med något hårdt föremål och ögonblicket därpå drog han fram en fylld säck, som han genast såg att tillhörde torparen.

Han blef krithvit i ansiktet och kunde på en god stund ej få fram ett ord.

— Jasååå! — skrek han slutligen. — Det är då sant, som folk säger, att du bestjäl mig, pojke! — Och du ditt fä, din fattiglapp, din tjufköpare! — Han rusade på torparen och fick honom i kragen. — Bort, hör du! Du ska flytta på ögonblicket. Inte en dag får du ha torpet efter det här!

Torparen svarade ej ett ord och äfven Erik stod till en början flat och stum. Men han fann sig snart och menade saktmodigt, att penningarne ju inte kommo i oskyldas händer. Han var så illa tvungen att skaffa sig pengar på något sätt, då han inte fick af fadern. — Inte ville han vara sämre än andra bondsöner.

— I oskyldas händer! — skrek fadern utan att fästa sig vid Eriks senare ord. — Vet du inte, att det blir knapt om säd i år? — Du säljer och jag får köpa.

Han blef rasande ond, då han tänkte på, att han kanske nästa vår skulle bli tvungen att köpa och betala dubbelt igen.

Erik funderade ett ögonblick och så spelade han ut sin stora trumf. Den skulle åtminstone för tillfället vända faderns sinne åt annat håll.

— Om jag säljer litet, så komma pengarna åtminstone till någon nytta i framtiden. Andra sälja ock, men lägga dem till onödigt.

— Andra? — Hvilka andra? — Har jag ännu flera tjufvar i huset, eller hvad menar du?

Erik smålog.

— Det vet ni väl bäst själf — sade han.

— Så, så, så! — Han rusade ut ur logen och så rakt hem. Han kastade och slängde i portar och grindar, medan han talade högt för sig själf.

När han kom i stugan, stod hustrun vid spisen och gjorde upp eld.

— Hör du, din . . . Han fick i hastigheten icke tag i något passande uttryck för hvad han kände. — Gå till logen och hör på hvad son din säger! Han påstår, att du stjal . . . drar ur huset och lägger pengarna till . . . till fan vet hvad! — Den ena stjal inne, den andra ute! — Oj, oj! Tjufvar ä' ni allihop, allihop. — Han talade fort och osammanhängande och var pionröd i ansiktet.

Hustrun stod mållös af förskräckelse. Hon förstod nog hvad det var fråga om; men hon hade så svårt att fatta att Erik kunnat gå och skvallra. Hon hade ju så mången gång hjälpt honom, stått på hans sida — liksom han hjälpt henne. Ty äfven hon hade

sin förbjudna handel med smör, ägg, ostar och någon liten påse gryn då och då.

— Hvad menar du, far? — sade hon slutligen sakta.

— Hvad jag menar? — Jo, jag menar . . . Äsch, stå inte där och gör dig oskyldig! — afbröt han sig plötsligt. — Åh, Herre Gud! — Han suckade tungt. Vreden hade lagt sig och efterträds af en känsla af smärta, af hjälplöshet. De hade vuxit honom öfver hufvudet; han var icke mer herre i sitt hus.

Hustrun ville säga någonting urskuldande, lugnande.

— Ja, det kan ju hända, att jag en och annan gång sålt något smått, som jag inte så noga redogjort för. Men pengarna ha ju ändå alltid kommit till huset. Inte har jag lagt dem till något onödigt.

— Jaså inte det! — brusade han upp igen. Säcken i agnhögen och Eriks enahanda påstående gjorde honom vred på nytt. — Till hvad lägger du pengarna då? Jo, till alt möjligt krimskrams. — Han gjorde en föraktlig åtbörd med handen. — Det ska vara bodygskjolar och stadsstrumpor! — Hemväf duger inte nu mer, gunås!

I grund och botten var det icke själfva skadan, som så förargade honom, utan mer den omständigheten, att han hädanefter icke hade någon att lita på. Han hade nog förut haft små misstankar åt det hållet, men då han aldrig sett något bevis, hade han känt sig lugn. — „Det kunde ju inte vara så farligt!“ —

Men nu . . . Och så denna känsla af att ha låtit sig bedragas, att på sätt och vis ha blifvit hållen som narr! Då han talat om, att de borde knappa in på det och det under året, hade de nog hållit med honom, men i sina hjärtan ängslats öfver huru mycket de skulle våga sälja . . .

Från den dagen var all förtrolighet samt på sätt och vis äfven sämjan försvunnen dem emellan. Till det yttre föreföll nog allt som förut. Man kifvades och stred icke och det såg ut, som om allt varit glömdt. Men i grund och botten var man fiender. Man begynte spionera på hvarandra. Modern spionerade på sonen för att kunna binda honom med hans egna synder, och sonen spionerade på modern i samma syfte. Fadern skulle ha uppsikt öfver dem bägge. Misstänksamheten låg på lur vid alla tillfällen. Skulle Erik skickas till staden med någonting, var fadern alltid med och iordningstälde lasset. Han räknade noga hvarje höknippa, hörde sig alltid för om gängse priser samt försmådde icke att med främmandes tillhjälp kontrollera sonens göranden utom hemmet. Nyckeln till sädesboden fick nog hänga på sin gamla plats, spiselkroken, ty det skulle väkt uppmärksamhet, om fadern begynt gömma den; men han lade „märken“ och „tecken“ i sädeslären samt stälde alltid så till, att han var själf med vid uttagningarna. Han smög sig in mjölkkammaren och räknade ostarna, vägde smöret och såg till hönsboen. Kontrollen var nog i det hela taget af icke så stort värde, ty vär-

dinnan var ju ändå alltid den, som hade den närmaste uppsikten öfver dessa saker. Men detta hans sätt att slinka in öfveralt, blanda sig i alt, fråga och utforska om alt, gjorde att man kände sig osäker och rädd. Man viste aldrig, hvar man hade honom. Han uppträdde, då man minst anade det, tyst och smygande som en tjuf.

Alla tre plågades af detta spioneri, af detta ständiga misstroende. De började känna sig liksom främmande i huset och främmande för hvarandra. De vågade aldrig mer fullt yttra sina tankar om det ena eller det andra, ty de hade en känsla af, att den andra alltid såg någon baktanke bakom de oskyldiga orden. Vid äfven den obetydligaste handling af själfständighet sade man alltid till sig själf: — Hvad månne han eller hon nu tänker om detta!

Misstankarna yttrades aldrig högt. Tvärtom sökte man så mycket som möjligt dölja dem såväl sinsemellan som för andra. Men hvar och en var pinsamt medveten om, att de alltid funnos där och påtryckte hvarje handling, hvarje ord sin prägel. Man talade, handlade och tänkte alltid under inflytande af denna misstänksamhet.

Fadern led mest häraf. Det hade visserligen aldrig rådt någon större förtrolighet mellan honom och hustrun. Han hade haft sina tankar och hon sina. Han hade alltid handlat efter eget tycke, om han ock då och då frågat henne till råds.

Men han hade alltid haft en viss trygg känsla af att hustrun ständigt stod vid hans sida, att hans bekymmer voro hennes bekymmer, att hon gladde sig åt hans glädje, att hon med andra ord var liksom en del af honom själf. Och detta hade varit honom till styrka. Men nu var medvetandet härom borta. Hustrun hade bedragit honom. Den tanke, som ständigt legat till grund för hans handlingar, husets förkofran, hade hon måhända aldrig delat. Den större eller mindre atkastningen från gården hade för henne nog också gifvit anledning till glädje eller sorg — men på helt annan grund . . .

Han blef bitter och ojämn till lynnet, hade aldrig ett berömmande ord för någon eller något, utan ständigt gnat och klander. Han anställde pinsamma jämförelser mellan „förr och nu“, jämförelser, som voro ämnade att såra och som äfven sårade, isynnerhet hustrun. Erik plågades nog ock däraf, liksom af faderns förändrade sinnelag i öfrigt, men det skedde mest därför, att han nu hade så svårt att „komma åt“ någonting. Hos honom hade girigheten och förvärfsbegäret öfvertaget öfver alla andra känslor. Han hade icke „tagit“ för att, liksom modern, skaffa sig en njutning för pengarna. Han hade tagit för själfva penningens skull.

* * *

Då Erik var tjugofem år gammal, dog fadern plötsligt i slag och sonen fick nu som enda barnet

öfvertaga hemmanet. Gården var icke stor, men väl bebrukad och den gamle hade dessutom lämnat efter sig icke så litet konanter.

Det hade varit faderns vilja, att modern skulle få vara i gården och förestå hushållet tils Erik gifte sig. Men därpå gick denne icke in. Han lät genast efter den gamles död uppföra en liten stuga ett godt stycke från gården och dit fick modern flytta och lefva på sitt undantag. Han var rädd för att ha henne i huset.

Men någon måste han ändå ha att se till hushållet och så begynte han tänka på att gifta sig.

Hans samlarifver och snikenhet hade gjort, att han bra nog litet kommit att deltaga i den öfriga ungdomens glada lif. Han hade heller icke varit så väl sedd af pojkarne. Man bar ett slags hemlig fruktan för honom — ungefär som man i en stor folkhop fruktar för ficktjufvar. Man hade en känsla af att han i tankarna ständigt satt och värderade allt i pengar och anställde jämförelser mellan sitt och andras. Han kunde också ibland vara frånstötande skrytaktig, isynnerhet om han kände sig sårad af någonting.

Bland flickorna fans det däremot mången, som inte skulle haft något emot att bli värdinna i hans gård. Han var ju förmögen, såg i deras tycke bra ut med sitt runda, finhylda ansikte, samt höll sig alltid nykter och ordentlig. Dessutom låg det i hans sätt en viss öfverlägsen säkerhet, som gjorde intryck på kvinnorna.

Det fans två flickor, som Erik särskildt fäst sig vid. Den ena var en tämligen förmögen hemmansdotter, ung, glad, med friskt utseende, måhända litet bortskämd som fallet ofta är med enda barnet. Den andra var klockarens dotter. Hon var redan något in på fyrtioalet, ful och fullkomligt okunnig i bondarbeten. Ty hon hade i hemmet blifvit hållen som ett slags fröken.

Hon var fattig. Men Erik hade fått veta, att klockaren hade en broder i „finnmarken“, som var mycket rik, men gammal och sjuklig. Helt säkert hade han inte så långt kvar och då skulle klockaren, som hans ende arfvinge, få förmögenheten. För att vara fullkomligt säker på sin sak, reste Erik en dag under någon förevändning till den trakt, där den rike bodde. Där fick han veta, att klockarens bror värkligen var mycket förmögen och mycket sjuklig. Två dagar därefter begaf han sig till klockaregården, friade och fick „ja.“

Någon tid därpå stod bröllopet.

* * *

I början lefde de till lyckligt nog. Hustrun kunde just icke uträtta mycket. Men uppfödd i fattigdom, som hon var, hade hon i stället inga fordringar. Erik svor nog mången gång i tysthet öfver hennes okunnighet, men lät henne dock vara i fred. Han bar på sätt och vis en fruktan — icke för henne utan för förmögenheten. Han kände sig icke riktigt säker,

så länge den icke fans i hans händer. Den fördömde klockaren, hennes far, kunde ju gå och „ställa till någon dumhet,“ om han fick reda på att dottern behandlades illa.

Men bara han en gång fick pengarna i näfven! Då skulle klockarens trasiga tös nog få veta af, att han icke tagit henne för att hon skulle få agera fru.

Hustrun å sin sida förstod nog, att det var arfvet, som lockat honom, och icke hennes egen person. Men hon fäste sig icke så stort därvid. Hon hade det ju bra, behöfde icke arbeta och anstränga sig. Och Erik sade henne aldrig ett ondt ord, om han också ej visade henne någon ömhet.

Så förgingo några år. Erik ökade slant på slant i gården. Han var icke någon styf arbetare själf, men han förstod utmärkt konsten att hålla andra till arbete. Det var icke sötebrödsdagar folket i den gården hade. Han grälade sällan, tyktes nästan icke kunna bli ond. Men han hade ett egendomligt spjåande sätt mot dem, som gjorde dem rädda och oroliga. Han dref omkring från det ena stället till det andra, tyst och smygande, liksom fadern under de sista åren. De voro aldrig säkra för honom. Då de minst anade, kunde hans runda, feta ansikte dyka upp midt ibland dem. De kände det till slut, som om han ständigt varit dem bak ryggen, färdig att vid minsta försummelse träda fram.

Han gjorde „affärer“ äfven nu, men blott med reda pengar. Det fans knapt en i byn, som inte

hade lånat af honom större eller mindre belopp mot tio, femton, tjugu, ja, till och med femtio procent. Han var ingen sträng fordringsägare. Tvärtom. Kunde icke räntan betalas på bestämd dag, så inte blef det utsökning af därför, utan skuldsedeln skrefs blott om och räntan lades till kapitalet. På detta sätt kunde en i början obetydlig summa inom kort stiga till ett rätt ansenligt belopp. Han såg dock alltid efter, att det fans god säkerhet bakom skuldsedeln, att beloppet när som helst kunde falla ut — om han ville.

På detta sätt fick han så småningom hela byn i sin hand och däraf förstod han att draga god fördel. Han tvingade, genom sina skuldsedlar, grannarna att gräfva kostsamma diken för att han skulle få vattnet afledt från sina ägor. Han hade dem att uppföra gärdesgårdar, där man i mannaminne „betat ihop.“ Han „lånade“ stör och gärdselband från deras skogar och tog deras bästa tallar till pärtvirke. Om sommaren drog han alt arbetsfolket till sig; ty äfven den lösa befolkningen var på ett eller annat sätt bunden vid honom. Man kände sig nog ibland bitter, men vågade ej fram med något klander, ty det kunde ju hända att ens skuldsedel blefve lämnad åt länsmanen. Och dessutom viste man icke när man blef tvungen att anlita honom igen . . .

* * *

En dag ungefär fem år efter Eriks giftermål kom det bud, att klockarens bror hade dött. De re-

ste båda, mannen och hustrun, till begrafningen, men endast Erik stannade kvar öfver bouppteckningen, som förrättades omedelbart därpå. Vid denna visade det sig till allmän förvåning, att skulderna vida öfverstege tillgångarna. „Den rike“ hade dött som utfattig karl.

Då Erik kom hem, var han drucken. Hästen darrade af rädsla och hade långa blodiga strimmor längs sidorna.

Han skrek åt drängen, som händelsevis befann sig på gården, att spanna fort undan, och då denne icke ögonblickligt lydde, utan i stället såg förvirrad på husbonden, rusade han på honom, slog honom omkull på marken och begynte prygla honom med piskan. Alt gårdsfolket rusade till — äfven hustrun.

Man trodde att husbonden blifvit vansinnig. Fradgan stod honom om munnen och det såg ut, som om de blodsprängda ögonen skulle tränga sig ur hufvudet.

Då han fick syn på hustrun, där hon stod bland folket halft förlamad af skrämsel och förvåning, sprang han genast mot henne med höjd piska.

— Hvad står du här och glör efter, trasvarg!
— skrek han. — Packa dig i väg till klockarns...
eller i grafven till din fattiglapp till farbror! — Ditt
snedögda, gamla kadaver! — Ditt... ditt...

Piskan hven och träffade henne midt öfver ansiktet. Hon skrek till och sprang bort. Mannen efter.

Och nu begynte en vild jakt kring gården. Piskan hven oupphörligt omkring henne, där hon sprang rundt den lilla mangården; ty hon fick icke så mycket rådrum, att hon hann öppna porten. Slutligen stupade hon omkull och blef liggande med ansiktet nedåt framför trappan. Han slog fortfarande. Hon skrek icke, men för hvarje gång piskan höjdes, drog hon sig ihop liksom af kramp.

Så upphörde han att slå, kastade piskan ifrån sig och rusade in.

Den natten fick han ligga ensam i byggnaden.

* * *

Då Erik följande dag kom in i stugan, satt folket rundt kring det stora bordet och åt frukost. Hustrun hade sin plats vid ett litet bord under „sidfönstret.“ Hennes ansikte var rödstrimmigt och uppsvullet, dräkten hängde lös och slankig kring hennes magra kropp och håret var tillruffsadt och tofvigt. Öfver hela personen låg ett motbjudande uttryck af ålderdom, visshet och slöhet. Endast de små, svarta ögonen glimmade af lif.

Då hon kände mannens blick hvila på sig, skälfde hon till och drog ihop sig, liksom om hon velat samla in armar och ben. Men efter ett ögonblick rätade hon sig upp igen och gaf mannen en stic-kande, hatfull blick ur sina små, svarta ögon.

Han studsade och såg förvånad på henne. Så vände han sig bort med en obeskriflig min af äckel och förakt, spottade långt ut på golfvet och gick ut.

Då han kommit på gården, stannade han och ropade befallande på hustrun.

Intet svar.

— Hör du inte, hvad?

Ännu intet svar.

Med ett skutt var han uppe på trappan och så in i stugan. Han var blek och darrade af undertryckt ilska.

— Hör du inte? — Lyder du inte, hvad?

— Lyder! — Hon steg upp och gaf honom en så hatfull blick, att han ofrivilligt drog sig par steg tillbaka. — Skulle jag lyda dig, du, som springer med piskan efter mig som efter ett djur. Jag lyder inte och inte är jag rädd för dig håller. — Försök slå mig ännu en gång, om du vågar!

Hon talade lungt och bestämdt, men i rösten låg dock som en understrykt skälfnig. Hon var ännu icke riktigt säker på sig själf.

— Så, så, så! — Han var så förvånad öfver detta bemötande, att han till en början icke viste hvad han skulle säga.

Men så fick vreden igen öfvertaget.

— Vågar — säger du! För hvem skulle jag inte våga? — Är jag inte herre i mitt eget hus!

— Du vågar inte för mig.

— För dig! — Nej, hör nu! — Han vände sig med ett rått skratt till folket. — Hon säger, att jag

inte vågar för henne, klockarungen. Hvad sku frun göra, om jag nu sloge till. — Han lyfte upp handen.

— Stämma dig till tinget — liksom Anders ämnar göra. Jag var i natt hem och far sade, att om du slår mig en gång till, så blir du uppstämd för misshandel, och det kan bli tukthus af. Det fins vittnen.

— Hör ni . . . nej, hör ni! — Han vände sig åter med ett rätt skratt till folket, men såg på samma gång icke så litet flat ut. Hustruns tvärsäkra sätt och hatfulla blickar begynte alt mer förbrylla honom, ovan som han var vid alt motstånd från det hållet.

— Jaså, du tänker stämma upp din egen man? — fortsatte han. — Du springer till klockarns om nätterna och tar råd af honom, hur du ska behandla din man. Lärde han dig inte med detsamma, hur man ska skala potäter — och koka mat, hvad? — Men hur sku han kunna lära något dylikt, de som aldrig koka mat där i huset. De tigga den färdig i granngårdarna, liksom de tigga alt annat.

— De ha aldrig tigt någonting.

— Inte! — Såå? — Vänta bara till våren. Då får du se far din resa omkring med tiggarskrindan. — „Hö' ä slut nu, go' vänner. Litet i skrindan, go' vänner.“ — Han härmade klockarens gnällande röst.

— Det är sin lön han söker ut. Det har han rätt till.

— Jaså han har rätt till det. — Nåja, men har han också rätt att ljuga och bedraga folk? Hvar är

hans rike broder nu, som han jämt skröt af? — En fattiglapp, en trasvarg var det, som inte hade mer än en gud och en jacka — liksom du och hela släkten. — Fy tusan sådant sällskap man fått på halsen!

Hustrun rykte till och blef blodröd i ansiktet. Han hade nu för första gången uppenbart trampat på hennes ömmaste ställe, rått slungat henne i ansiktet, att det var hennes arf, ej henne själf han gift sig med. Hon var blott ett plågsamt bihang till pengarna. Hon hade nog alltid innerst förstått, att han tagit henne för arfvets skull, att det utgjort det bestämmande vid hans val. Men hon hade på samma gång trott, att hon äfven själf ägde något värde i hans ögon, att hon fylde en plats vid hans sida. Han hade ju alltid behandlat henne väl och aldrig låtit undfalla sig något om arvet.

Men nu hade hon blifvit tagen ur sin villfarelse. Hon hade nu både i ord och handling bittert fått veta, att hennes anspråkslösa kärlekstankar varit idel drömbilder. Hon kände en oändlig bitterhet, ett aldrig slocknande hat mot mannen. Hon tyckte, att hon riktigt kunde förnimma, hur det onda i hennes natur växte och växte, tils det inkräktade hvarje skrymsla i hennes själ. Ingen hänsyn nu mera; hat mot hat

* * *

Från och med nu blef där ett lif mellan de båda makarna, hvarom ryktet nådde vida omkring. Det

fans knapt en vrå i socknen, där man icke talade om det leda lif, som fördes i den gården. Långt in på nätterna kunde man få höra dem ligga och kifvas med hvarandra. Högljudda skälls- och skymford omväxlade med småaktigt gnat.

En och annan gång kunde det hända, att de slöto ett kort vapenstillestånd med hvarandra för att anfälla den gemensamma fienden, tjänarene.

Ty dessa behandlades numera icke som förr.

Erik hade så småningom slappats af i sina spionerier. Han begynte med åren få benägenhet för maktighet och stuglif. Han kunde i timal sitta framför sin gamla byrå, vända och syna sina skuldsedlar, veckla upp och ihop dem igen. Sina kontanta penningar hade han aldrig inne, utan gömda här och hvar i knutarna, invecklade i gamla strumpor och andra trasor. Att smyga omkring till dessa gömställen, räkna och åter räkna sina slantar utgjorde också en af hans käraste sysselsättningar.

Bäst det var kunde dock den tanken komma öfver honom, att tjänarene, lämnade åt sig själfva, försummade arbetet och gjorde honom skada. Då brusade vreden upp och den första han fick tag i öfverfölls då med ovet — icke blott för egen, utan äfven för de andras räkning; ty „de voro ju alla lika.“

Häri understöddes han numera alltid af hustrun. Ty äfven hon hade förändrats. Ifrån att ha varit en däsigg och okunnig halffru, hade hon nu blifvit en duktig och rapp bondkvinna. Det var icke ett på-

kommet intresse för arbetet, som åstadkommit denna förändring. Den hade helt enkelt sin grund i elakhet. Hon ville icke unna mannen den fröjden att få förebrå henne för oduglighet och okunnighet. Hon ville icke vara något nådehjon. Hon ville visa, att om hon ock ej medfört några rikedomar, skulle hon dock vara huset till gagn. Med tiden blef arbetet äfven ett nöje för henne. Hon behöfde icke mer tänka på sitt förhållande till mannen vid fullgörandet af sina plikter. Hon gjorde det af egen drift.

Men samtidigt blef hon äfven fordrande af andra. Hon kände ett behof af att plåga, liksom hon själf blef plågad. Det skänkte henne också en viss tillfredsställelse att inför tjänarene få visa, att hon dock trots allt stod på husets sida. Hennes andel i det olyckliga samlifvet fick därigenom mindre betydelse, blef liksom urskuldad. — „Hon är ju ändock en duk-tig kvinna.“

Sin samlareifver bibehöll mannen fortfarande. Men liksom han i barnaåren börjat med smått, så tyktes han ätven på ålderdomen vilja sluta därmed. Han lånade visserligen ännu då och då ut pengar, men endast obetydliga belopp — fem, tio, högst tjugo mark. Men god säkerhet och skuldsedel skulle det alltid vara; annars „hade han inte pengar.“

Han begynte äfven färdas mycket på auktioner. Men han ropade aldrig in värdefullare föremål utan endast gammalt skräp, som han fick för billigt. Dessa saker förvarade han sedan på nära nog lika

undangömda ställen som pengarna och hade nästan lika stor omsorg om dem.

Han började äfven få smak för brännvin. Han öfverlastade sig aldrig märkbart, men han var häller aldrig riktigt nykter. I en kista i loftet förvarade han sin brännvinsflaska och dit såg man honom upprepade gånger om dagen styra sina steg.

* * *

En morgon — det var kort före jul och ovanligt kallt — sade hustrun, att hon önskade häst för att besöka sin mor, som låg sjuk.

— Såå — sade mannen spefullt — att mor ska ut och gästa.

— Jag ska inte och gästa — svarade hustrun skarpt. — Jag ska besöka min mor, som kanhända inte har så långt kvar. — Jag tycker du nog kan ge mig häst, det är första gången jag ber dig därom.

— Inte ha vi tid att försumma hästarna i dag — kaxade han. — Det är brådt med körlorna till julen. Du har så många gånger sprungit till fots till klockaregården, så nog kan du äfven denna gång . . .

— Såå, tycker du det, din gnidare — skrek hon gält. — Tycker du, att jag inte vore värd någonting för alla de år jag trälat här i gården utan att få så mycket som . . . Hon strök händerna mot hvarandra för att visa, att det var ingenting.

— Nå, har du hämtat någonting med dig då?
— Har du hämtat någon häst, liksom andra bruka

göra . . . eller har du medfört något annat till huset. — Nej, inte så mycket som — Han gjorde samma åtbörd som hon. — Du hade ju inte kläderna på kroppen, då du kom hit . . . Och nu ska du ha häst kantänka för att besöka den där utfattiga klockarkärningen, som socknen får föda. Har man hört! — Nu ska det gästas och åkas med mina hästar!

— Jag tycker att en sådan kränkhärfvel som du inte borde högmodas öfver något. Du har ju inte krafter mer att hålla byxorna på dig som annat folk, utan de få hänga, som om där inte fans något i dem. Se dig i spegeln, du . . . Och inte kan du göra någonting mer . . . bara springa i loftet och supa brännvin och smyga kring knutarne och räkna dina usla pengar, som du roffat af fattigt folk.

— Ha, ha, ha! — Hör ni, godt folk, hvad hon säger! — Ha, ha, ha! — Kan jag inte göra någonting mera, hvad. — Jo, jag kan göra mycket, jag. Jag kan föda dig och din mor och hela din fattiga släkt. Jag kan till och med ge häst åt dig, så du får fara på gästabud till din mor, fattighjonet. — Anders gå och spänn för åt henne!

Anders försvann och en stund därefter gick äfven husbonden ut.

Hustrun begynte klä sig. Hon kände sig mot vanligheten så nedstämd och betryckt, att tårarne kommo henne i ögonen. Hon tänkte på modern. Hos henne hade hon alltid funnit en, om ock ringa, tröst i sin olycka. Och om modern ej kunnat trösta

henne, hade det dock alltid varit henne en lisa att få berätta om sina lidanden och om den orättvisa henne vederfors, viss om att alltid hos den gamla finna ett villigt lyssnande öra och medlidande. Nu skulle äfven denna torftiga glädje beröfvas henne. Ty hon förstod, att modern, gammal som hon var, icke hade så långt till slutet.

Då hon var klädd, gick hon ut, där hästen väntade henne framför trappan. Hon kastade en blick på åkdonet och blef likblek i ansiktet.

Åkdonet bestod af en spillningslåda, öfver hvars bakre del man kastat ett smutsigt hästtäck, som skulle föreställa slädrya.

Drängen, som stod och höll i tömmarna, såg förlägen ut och mumlade något om, att husbonden så befalt det.

Den sistnämde syntes icke till.

Hon såg och såg på åkdonet. Ej ett tecken till vrede kunde upptäckas hos henne. Endast en namnlös smärta stod att läsas i det bleka, affallna ansiktet. Så drog hon en djup suck, vände sig långsamt om och gick in.

Efter en stund kom äfven mannen i stugan. Han hade hållit sig dold bakom en knut för att därifrån åse affärden.

— Nå reser du inte? — frågade han. — Hästen väntar.

Hon svarade ej ett ord. Blott såg på honom, såg på honom tils ögonen fylldes af tårar, medan an-

siktet alt fortfarande hade det där smärtsamma uttrycket.

Mannen studsade och blef förvirrad, liksom då han första gången mötte hennes hatfulla blick, erfor att hon ämnade sätta hårdt mot hårdt. Han började känna sig besvärad och skrufvade sig oroligt på stolen.

— Jag tror du tar till ögonen — sade han med ett tvunget flin. — Tyckte du inte om åkdonet? — Det borde vara godt nog . . . åt dig, som ingenting medfört, tänkte han säga, men häjdade sig utan att veta hvarför.

Intet svar.

Så gaf han henne ett långt frågande ögonkast och gick ut.

Han var förargad, läxade upp drängen, som var oskyldig, och begynte ränna omkring från det ena stället till det andra. Litet emellan stannade han liksom begrundande och mumlade:

— Men hvad går då åt henne? Hvad fattas henne? — Han hade aldrig förr sett henne gråta.

Så gick han åter in. Hustrun stod hvardagsklädd och sysslade med något vid spisel. Det där smärtsamma uttrycket fans alt fortfarande kvar i hennes ansikte.

Han gick några slag oroligt fram och åter på golvet, medan han med en onaturligt hög stämma talade om en mängd alldagliga saker, körslor, kölden, den myckna snön o. s. v. Då och då kastade han en fråga till hustrun, utan att dock se henne i ansiktet.

Då han icke erhöill något svar, blef han slutligen ond.

— Hör du inte? — skrek han. — Har du blifvit döf nu också?

— Jag hör nog — svarade hon lågmält. nästan mildt. — Men jag tycker, att det inte är någonting att svara på.

— Så, så, så! — brusade han upp. — Om du inte vill svara, så kan du åtminstone låta bli att glo på mig på det där sättet. — Hvad fan glör du efter riktigt, hvad? Inte tänker jag ta lifvet af dig, inte . . . Och en annan slåde kan du nog få till klockarns . . . Den fördömde Anders . . .

Intet svar.

Han brummade något för sig själf och gick åter ut, i det han slog dörren häftigt igen efter sig.

— Fördömda käring — mumlade han. — Jag tror hon blifvit galen . . . De där ögonen, som hon glör med . . . Nå, det går väl öfver . . . det går väl öfver . . .

Men det gick icke öfver. Hon bibehöll att framgent sitt tysta, stilla sätt mot mannen. Det smärt samma uttrycket försvann dock så småningom från ansiktet, men kvarblef i ögonen, där det tyktes hafva stelnat. Föröfrigt låg det öfver hela hennes person ett utsägligt uttryck af trötthet och lifsleda, som värkade ytterst pinsamt.

Mannen förvånades högeligen öfver denna förändring hos henne. Han begynte känna sig osäker, ästan skrämmd i hennes närhet. — Skulle hon tagit

så illa upp det där „skämtet“ med spillningslådan — eller gick hon och tänkte ut något djäfvulstyg? Han kunde icke tro det förra, således måste det senare vara fallet. Ja, helt säkert gick hon och grubblade på något ondt, som hon ämnade tillfoga honom och gården. Det där tysta, undfallande sättet var nog bara till för att dölja hennes uppsåt, för att invagga honom och andra i säkerhet. . . . Eller kanske hon blifvit galen. Han hade hört talas om människor, som voro galna, utan att man kunde „märka“ något på deras tal. . . . De där underliga ögonen. . . . Det var nog bäst att vara på sin vakt.

Och han var äfven på sin vakt, men aldrig där han borde vara: i hustruns närhet. Han ströfvade jämt omkring på gården och de närmaste ägora, drefs oroligt från den ena knuten till den andra. Men stugan, där hustrun höll till, skydde han. Han kunde icke lida de där ögonen, som ständigt uttrykte ett och samma: smärta.

Under den första tiden tog han ännu då och då sin tillflykt till vreden. Detta skedde till hälften af att han värkligt var ond, till hälften af nyfikenhet öfver att få veta, om hon icke skulle förmås att återfalla i sin gamla roll. Men nej, det lyckades icke. Ej ett ord till svar. Endast dessa fördömda blickar, som höllo på att göra honom tokig.

En och annan gång föresatte han sig att tala förnuft med henne, fråga henne rent ut, hvarför hon

var sådan — säga henne, att hon höll på att ta lifvet af honom, om hon ej ändrade sätt.

Men denna hans föresats blef aldrig utförd. Orden kommo icke fram, de fastnade honom i halsen, då han skulle börja. Han kände inom sig så tydligt, att det icke skulle nytta till något, och detta förstummade honom.

Nätterna voro de värsta. Han vågade aldrig somna, förrän han hörde hustruns jämna andetag bredvid sig — ett tecken på att hon sof. Han låg och inbillade sig, att hon blott väntade på hans sömn för att göra honom illa — strypa honom eller något dylikt. Midt i natten kunde han vakna upp med en skrämmande känsla af att hustrun låg vaken och stirrade på honom med de där underliga ögonen, färdig till anfall. Då vände han sig sakta om med ögonen slutna, öppnade dem så småningom och såg på henne. Nej, hon sof. Eller också låg han och lyssnade, om hon skulle andas så där jämt och lugnt, som hon brukade, då hon sof. . . .

Hans sätt mot folket blef sådant, att ingen mer ville tjäna där i gården. All den ångest han led af urladdade sig i vreda ord mot tjänarene. Han kände en riktig djäfvulsk njutning att få skymfa, skälla och svära. Det var hans glädjestunder.

Han begynte äfven trägnare anlita bränvinsflaskan, så att man emellanåt fick se honom drucken. Då kunde han plötsligt utan synbar anledning brista

ut i gråt, medan han jämrande sade, att han „var så olycklig, så olycklig . . .“

En dag klagade han öfver häftiga smärtor i trakten af hjärtat och „tyngd i hufvudet“. Då han på kvällen lade sig hade smärtorna tilltagit, så att hustrun rådde honom att „ta in“ något.

— Nej, nej. — Han slog afvärjande ifrån sig med handen. Han ville inte ha någonting. Han hade tyckt sig märka en skymt af skadeglädje i hustruns blick, då han beklagade sig, och nu trodde han, att hon ville förgifta honom.

Plågorna blefvo under natten allt häftigare. Han jämrade sig som ett litet barn och kastade sig oroligt af och an i sängen. På morgonsidan inslumrade han.

Då han somnat, satte sig hustrun sakta upp. Lampan, som brunnit hela natten, kastade ett matt sken öfver sängen, där mannen låg bredvid henne och andades tungt med stora svettpärlor på pannan.

Hon betraktade honom.

Så han var eländig! Ögonen lågo så djupt insjunkna, att ögonhålorna föreföllo att vara toma. De orakade kinderna hängde slappa öfver skjortkragen samt stötte i gult och pannan såg ut, som om den varit täkt med ett stycke skrynkligt, brunt pergament.

Plötsligt rörde han på sig och öppnade ögonen. Hustrun släpte sig ögonblickligt omkull i sängen, men lika snabbt hade han kastat sig öfver henne och fattat henne i strupen.

— Du tänkte mörda mig! — Men vänta du! —
 hväste han med brinnande ögon. — Inte ännu, inte
 ännu gick det.

Hustrun försökte med all makt befria sig från
 hans grepp om strupen. Men fåfängt. Det var, som
 om någon slagit en glödande järnring kring hennes
 hals. Hon var icke i stånd att få fram ett ljud; en-
 dast ett otydligt gurglande läte framprässades ur
 hennes strupe. Ansiktet var svartblått och ögonen
 stodo stora och blodsprängda ur hufvudet.

Med ens släpte mannen sitt tag och sjönk med
 ett klagande ljud tillbaka mot bädden. Där blef han
 sedan liggande som liflös med handen trykt mot
 hjärtat.

Då hustrun kände sig befriad från mannens
 järnhårda grepp, drog hon ett djupt andetag samt ville
 föra handen till strupen. Men det var omöjligt. Den
 låg som förlamad vid hennes sida. Hufvudet var
 tungt som en blyklump och det kändes, som om hon
 alt fortfarande haft den glödheta järnringen kring
 halsen.

Så småningom återkommo dock krafterna och
 rörelseförmågan. Och till slut var hon i stånd att
 krafla sig ur sängen på golvet. Men längre kom
 hon icke. Där föll hon afsvimmad omkull — — —

* * *

Jalusierna äro dragna för fönstret till skydd mot vårsolen, som gassar mot rutan. Det är den första vackra vårdagen, med starkt solsken, klar, mild luft, takdropp och forsande bäckar.

I rummet är luften tung och kvaf, uppblandad med lukten från medicinflaskor och matrester.

Mannen ligger med slutna ögon och ansiktet vänt mot väggen. För hvarje gång han drager efter andan, går det som en skälfning genom hela hans kropp. Han är så svag, att han knapt förmår bortjaga flugorna, som, ännu dåsiga efter vinterdvalan, slå ned på hans af svett fuktiga ansikte.

I den andra sängen ligger hustrun med en bok i handen. Hon klagar icke öfver några särskilda plågor. Hon är blott så trött, så trött...

Så ha de legat nu i närmare två veckor.

Plötsligt uppger mannen en långdragen, tung suck, åtföljd af ett kvidande ljud.

Hustrun slår igen boken och vänder sina blickar åt mannens säng.

-- Gör det så ondt i bröstet? — frågar hon. — Rösten är så svag, att det låter som en hviskning.

Mannen slår upp ögonen och vänder sig långsamt, med stor ansträngning om. Hans blick faller på boken, som hvilar på hustruns bröst.

— Hvad är det du läser?

— Det är bibeln.

— Jaså — svarar han långsamt och sluter ögonen igen. Efter en stund frågar han stammande, medan fingrarna nervöst plocka på täcket:

— Är du... är du... mycket ond på mig?
 — Ond? — Hvarför frågar du det? — Hvem skulle nu vara ond...

Han plockar alt ifrigare på täcket, medan det underligt rycker i ansiktsmuskelnerna — antingen af stark inre rörelse eller af vrede.

— Nej, nej, jag menar inte så. Jag menar, om du... om du kan... förlåta mig — framstöter han. — Ser du — han försöker vända ansiktet helt mot henne — jag har inte alltid varit, som jag bort... Det där med piskan... och spillningslådan och... och... Ser du, jag hade så väntat på arvet... gladt mig... och när det icke kom... då, då... Jag trodde, att du bedragit mig... du och de andra... att ni kände till alt från början... Sedan... Nej, jag vill ha frid... *frid*... förlåtelse...

Hon ser på honom, där han ligger hopsjunken som en trasa med sina matta blickar riktade på henne. En öfverväldigande känsla af medlidande, men tillika äfven af skuld griper henne. Det förefaller henne med ens, som om hon vore hela orsaken till, att mannen nu ligger där så gränslöst hjälplös inför döden. Hvaruti hennes skuld består har hon ej klart för sig; ej håller grubblar hon därpå. Hon känner blott, att äfven hon har mycket att försona, att äfven hon behöfver frid.

— Käre — säger hon, under det ögonen fyllas af tårar. — Jag förlåter dig gärna alt, alt... Sök blott frid med Gud.

— Af hela ditt hjärta? — frågar han knapt hörbart.

— Af hela mitt hjärta — svarar hon och utsträcker sin hand, som dock ej når honom.

— Då har jag också frid med Gud.

Så förflyter en stund.

— Hvad det är för en härlig dag i dag — säger han med en underligt klar blick. — Det är så mildt och ljust och gladt.

— Käre, vi ha ju vår nu också — svarar hon.

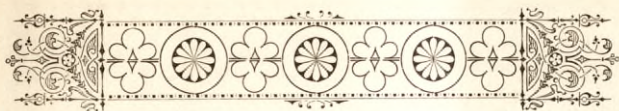
— Ja, det är sant.

„PÅ UNDANTAG“.

Det var nu bestämdt, att Wefvarsen skulle lämna hemmanet ifrån sig åt älste sonen, Henrik. Han hade nog haft sina betänkligheter att gå från gården vid så unga år — han var först litet in på femtioalet — men han var så illa tvungen därtill för husfredens skull. Det gafs ju knapt en dag, då inte „gambelmor“ och sonhustrun råkade ihop. Och Henrik knotade jämt och ständigt öfver att han måste „tjäna dräng“ åt fadern. — „Jag får slita ut mig här, utan att få så mycket som tack igen, sade han.“ — Vill ni inte ge gården åt mig, så flyttar jag och arrenderar åt mig ett ställe. Det är ändå bättre än att tjäna lönlös dräng åt far sin.“

Och så var då den gamle tvungen att lämna alt ifrån sig mot listids undantag för sig och hustrun.

Då undantagskontraktet skulle uppgöras, var den gamle i början duktigt fordrande. Han tyckte, att han på sätt och vis blifvit tvingad att lämna gården

och ansåg sig därför äga rätt till ett godt undantag. Men hur de lismade och pratade med honom, fingo de honom så småningom att betydligt nedsätta sina anspråk. Det var isynnerhet Lundgren, skalfogden, hvilken skulle uppgöra kontraktet, som ifrigt bearbetade honom; ty han hade förut fått några supar af sonen. —

— Du är ju rent af galen — sade han till den gamle. — Tänker du föra sonen på fattighuset? Ingen enda, som jag skrifvit åt, har fått ett sådant undantag. — Men är du med om saken — han plirade på sonen — så låt gå, inte rör det mig.

Sonen satt tyst.

— Nå, låt oss sätta litet mindre då — menade den gamle långsamt. Inte skulle någon behöfva säga, att han fört sonen på fattighuset.

— Nåja, det låter höra sig.

Lundgren slätade försiktigt ut ett skrynkligt pappersark, som sonen satt fram åt honom, pröfvade pennan mot tummen samt gaf handen den rätta „skrifvanställningen“. Han var icke någon vidare styf skrifkarl och den rostiga pennan samt det luddiga konceptpappret gjorde arbetet dubbelt svårt. Pennan sprättade gång på gång och lämnade långa bläckstrimmor efter sig, omväxlande med en och annan större plump. Efter en stunds mödosamt arbete rätade han på sig, lade pennan försiktigt på bordet och yttrade:

— Månne det är nödvändigt att här uppräknat, som du ska ha. Man kan ju säga så där i all-

mänhet, med mera, „m. m.“, som det brukas. Det är alldeles detsamma.

— Är det alldeles detsamma — frågade den gamle litet misstroget. — Duger det vid tinget också?

Lundgren såg litet osäker ut.

Visst är det detsamma — svarade han. — Och till tinget... Nå, ingalunda tänker du väl börja processa med din egen son om undantaget!

— Nej, inte det. Men stället kunde komma i oskyldas händer. Sådant har hänt förr.

— Nåja, om du vill, så... Lundgren gjorde en rörelse med handen, som om han varit färdig att skriva upp huru mycket som helst.

Den gamle häjdade honom.

— Om det är detsamma, så kan det ju få vara oskrivet då. — Inte vill jag, att man ska tala illa om mig — sade han. — Han tänkte, att Lundgren, som var en stor skräflare, möjligen kunde föra omkring i bygden, att han varit sträng och „oresonlig“ mot sonen. Och någonting dylikt ville han för alt i världen icke bli påbördad.

I grund och botten fäste han håller icke så stort afseende vid hela skrivelsen. Han hörde till dem, som anse det muntliga ordet fullt ut lika bindande som det skriftliga. Han hade icke skrivit ett enda ord under hela sitt lif och dock alltid kommit till rätta: fått hvad han skulle få och gifvit det han skulle gifva. Det samma blefve nog fallet äfven framdeles. Det var ju hans egen son saken gälde. Och komme

gården i oskyldas händer . . . Nåja, då finge han väl nog också sitt. Lundgren fick därför skriva hur han ville.

Då kontraktet var färdigt, uppläste han det med hög röst för de närvarande. Det hade följande lydelse:

„Jag Anders Fredrik Englund öfverläter åt min sön Henrik Johannes gården, hästar, kor, svin, får jämte all dess tillhörigheter och undantager själf till min död sex tunnor råg, två tunnor havra och korn, brännevin till iul och iohanne, slakt och två par skodon m. m. m. m. och skulle något dödeligt tillstötta mig sitter hustrun där hon suttit, dör hon desslikes och jag. Detta att till efterrättelse lända, som här skrifvet står,“

Bägge parterna förklarade sig nöjda med detta underliga stilprof, och gubben gick fram och präntade med sina styfva fingrar bomärket under namnet. Sedan äfven sonen skrifvit under och „förklarat sig nöjd“ och Lundgren jämte gårdens dräng bevitnat „dokumentet“, tog Henrik de gamla i hand och tackade.

Gubben kände sig smått rörd. Det föreföll honom så underligt att nu med ens bli af med alt, som han under så många år kallat sitt. Det kom visserligen icke i oskyldas händer och själf skulle han ju få bo och kvarstanna där ända till sin död. Men ändå tykte han, att han nu stod som en främling på egen grund. Han kunde icke hindra att en tung suck undslapp honom, då han gaf sonen handen. — „Slit med hälsan“ — sade han. — „Mätte Herren vara dig en lika god hjälpare, som han varit mig.“

I början var den gamle rätt belåten med sin ställning och han ångrade inte ett ögonblick hvad han gjort. Han hade nu mera inga bekymmer, intet att oroa sig för, intet att tänka på. Han fick ligga och dra sig i sängen om morgnarna, så länge han önskade, sätta sig till färdigt dukadt bord och dagarna i ända rå sig själf. Endast litet hjälpa till vid det egna lilla hushållet och så äta och sofva. riktigt hvila ut efter alla mödor. Han kunde icke annat än le, då han tänkte på sina betänkligheter att lämna stället ifrån sig. Det var ju det bästa han kunnat göra. Nu fick han njuta frukterna af sitt arbete. Nu kunde han säga, att hans mödosamma lif fått sin belöning.

Men hur det nu var, begynte sysslolösheten så småningom kännas tryckande, van som han alltid varit vid dagligt arbete. Han fick motvilja för att ligga och dra sig i sängen till långt in på förmiddagarna. Och han tyckte, att maten icke mer smakade som förr. Han började äfven känna en viss benägenhet att blanda sig i sonens anordningar på gården. Han yttrade aldrig sin mening högt, men han hade ständigt en tyst, missbelåten anmärkning inom sig mot sonens företag. Han sade gång på gång till sig själf, att sådant numera icke angick honom, att det var sonens sak och ej hans, men det oaktadt kunde han icke slippa fri sina klandrande tankar. — Så och så borde det göras, så och så skulle han gjort, kom det alltid för honom.

Om morgnarna satt han i kammaren och lyssnade till sonen, då denne gaf befallningar rörande dagens arbete. Dessa befallningar voro ständigt en källa till idel förargelser för gubben. — Jaså, att de nu sku' ta ihop med det arbetet i dag! Nå, det var ju en ren galenskap! Nu sku' man bort göra det eller det! — Sådant oförstånd! —

Emellertid var det åter sonens sätt att utdela befallningar, som förargade honom. — En sådan högljudd, befallande ton han tog sig! Inte hade han, den gamle, någonsin „kommenderat“ på det sättet. Tjänarene äro ju folk också!

Om dagarna kunde han ofta i timal ströfva omkring på gården från den ena knuten till den andra. Fick han då syn på något redskap eller annat föremål, som händelsevis låg i hans väg, då granskade och undersökte han det på alla möjliga håll och kanter. Och alltid fann han, att det hade något fel, någonting som behöfde lagas eller ändras. — Men männe sonen sku' se till att det blef gjordt? — Knappast. — Han var just icke omtänksam i dylika afseenden. —

Och så slängde han föremålet med en otålig åtbörd åsido, för att måhända följande dag haka sig fast vid det igen.

I början behöll han sin missbelåtenhet för sig själf. Men så småningom begynte han äfven genom ett och annat enstaka yttrande låta hustrun få del af den. Och dessa enstaka yttranden urartade slutligen till ett sjukligt gnat, hvaraf en icke ringa del rörde

hustruns göranden. Han begynte nu i sena ålderdomen upptäcka fel hos henne, och dessa fel skulle han nu „förbättra“ eller „tillintetgöra“. Han blandade sig i alla hennes göromål, äfven de minsta, sköt in sin mening i alt, och det med en ton och en min, som om han burit ansvaret för hela världens dumheter.

Till en början förhöll sig hustrun tyst och lugn, som hon alltid varit van att göra. Men slutligen begynte gnatet och klandret reta henne. Hon började svara på hans anmärkningar — först undfallande och sansadt, men sedan alt skarpare och häftigare — och så var striden i full gång.

En eftermiddag, då han trädde in i kammaren efter att länge och väl ha ströfvat sysslolös omkring på gården, satt hustrun på en pall vid spiseln och kardade ull med de runda, luftiga kardningarna lagda i en hög bredvid sig.

Mannen observerade dem ej, utan satte sin tunga stöfvel midt i högen.

Hustrun skrek till.

— Se då för dig litet och stöfla inte rakt i ullhögen! — sade hon, halft gråtfärdig af förargelse. — Nu har du stält vackert till. Se nu! — Hon lyfte upp kardningarna för att visa, huru förstörda de voro.

— Hvem ber dig sitta här i dörren för fötterna — svarade han, äfven vred. — Har du inte plats annorstans! — Han höll upp foten och plockade bort ullen, som fastnat vid sulan och klackjärnet.

— Hvar annorstans ska jag sitta? — frågade hustrun fortfarande ond. — Jag tycker här är så fullt i kammaren, att man knapt kan röra sig.

— Ja, se där har du! — Och ändå är du ond, när jag råkar trampa i ullen.

— Jag menar, att här är trångt för den, som ska' *uträtta* något — sade hustrun med skarp tonvikt på ordet *uträtta*.

— Jaså — jaha — hm. — Du tycker att jag inte *uträttar* något, jag. — Jag har varit för länge ledig redan! Vill du, att vi ska' ta hemmanet tillbaka, hvad?

Hustrun brast i gråt.

— Så du kan prata — sade hon snyftande. — Hemmanet tillbaka! — Ha' vi inte det bra nu, som det är . . .

— Jovisst — visst är det bra — svarade han ifrigt . . . Jag har det mycket bra, jag. — Han viste icke hvaraf det kom sig, men han kände sig i hög grad skamsen öfver sitt beteende.

— Jag vet icke hur det är fatt med mig i dag — fortsatte han. — Jag tror, att jag inte är riktigt frisk. Det känns så underligt här. — Han förde handen under bröstet. —

— Ja — du ser också litet sjuk ut — tyckte hustrun och torkade tårarne med förklädet. — Gå och lägg dig på en stund!

— Jag tror, att jag gör det — svarade mannen med en sjuklings tunga suck. — Du kunde ju, om

du har tid, sätta kaffepannan på, så att jag finge en kopp malörtkaffe; kanske sku' det bota mig. — —

Följande morgon var den gamle tidigt på fötter och gick in i stugan, där folket som bäst höll på att göra sig i ordning till dagens arbete. Han satte sig som en främmande på en stol vid dörren och sade, att han ämnade komma med på höängen den dagen. — Det kunde nog behövas folk, ty det såg ju ut att bli regn, tyckte han.

Det såg det nu värkligen icke ut att bli, men sonen var i alla fall mycket belåten med anbudet och tackade. Han kände den gamles förmåga och viste, att han kunde arbeta för två, när han en gång kom i tagen.

Och den gamle arbetade också duktigt den dagen, åt med god aptit, sof som en stock under måltidsrasterna och var föröfrigt på godt humör.

Han hade ämnat hålla sig inne följande dag, men då det på morgonen såg ut att värkligen börja regna under dagens lopp, fick han lof att äfven då gå ut och hjälpa till med arbetet. Det skulle annars se „så underligt“ ut tänkte han.

Tredje dagen sof han ännu, då gårdsfolket gick ut. Då kom sonen och knackade sakta på dörren samt frågade om „far inte ville hjälpa dem i dag också litet med timotejet“. Det var brådt och de måste dela sig på så många håll.

Far svarade inifrån, icke utan en liten anstrykning af missnöje, att han skulle komma — steg ge-

nast upp. klädde sig och följde med de andra till ängen.

Fjärde och femte dagen gick det på samma sätt och sedan alt fortsättningsvis. Kom icke gubben själfmant ut, så hade han sonen efter en stund bakom dörren. Hans något osäkra liksom bedjande knackningar började bli alt bestämdare och skarpare, tils de slutligen öfvergingo i en enda hård bultning, åtföljd af ett befallande: „stig upp nu, far, vi hålla på att gå ut!“

Den gamle var missnöjd igen. Icke nog med att han dagligdags måste tidigt upp och ut på arbete, han fick ännu till arbeta nästan dubbelt mer än de andra. Ty sonen begynte begagna honom som ett slags fogde, som skulle ha tillsyn öfver de andra, då han inte själf var med. Gubben måste vara i redet både först och sist, mana på de andra och taga uti själf så att ryggen värkte. Drog han sig för ett ögonblick, så var detta en signal för alla öfriga att äfven draga sig.

Han var missnöjd — och det var hustrun, som äfven nu fick lida mest däraf. Hans förra halft sjukliga gnat hade nu urartat till bitter elakhet, hans smått jämrande tillsägelser till sträfva befallningar. Han hade numera icke tid och tillfälle att blanda sig i hennes dagliga små sysslor, men han var ytterst fordrande i alt, som på ett eller annat sätt rörde hans person.

Och dessa fordringar hade hon svårt att tillfredsställa; ty det begynte gå bakut för sonen och

„undantaget“ utföll därför mycket ojämt, stundom icke als. Och aldrig utan sårande anmärkningar, som ledde till strid. — „Jaså, att ni nu ska' ha ut igen? — Det är märkvärdigt, så det kan gå åt för er två ensamma människor“ lät det alltid från unga värdinnan, då „gambelmor“ skulle ställa till bakning eller annars behöfde „ta ut“. — Den gamla var icke svarslös, hon häller, utan pockade på sin rätt. Det ena ordet gaf det andra och inom kort var striden i full gång. — — — — —

En dag — det var tio år sedan undantagskontraktet skrefs — kom sonen in till de gamla i kamraren och berättade, att han sålt gården. Köpet skulle skriftligt uppgöras följande dag.

Sålt gården! De gamla stodo mållösa af häpnad.

Ja — han märkte, att det inte gick bra för honom där, sade han, och han ville inte skuldsätta sig mer än han redan gjort. Han skulle köpa en mindre gård i stället, ty så mycket hade han ännu kvar.

— Hur går det då med mig och mor? — frågade den gamle, darrande på målet.

— Med er är det ingen fara — svarade sonen. — Ni få naturligtvis behålla undantaget på samma sätt som hittils.

Gubben suckade tag på tag. Han kände sig så nedstämd och beklämd, att han icke ens kom sig för att fråga, hvem som köpt gården.

Den nye ägaren var en f. d. stockjunkare, en fiffig och klipsk karl, som kommit sig till åtskilligt med pengar genom skogsaffärer. Han hade också köpt gården blott för dess goda skog, som han noga undersökt. Jordan brydde han sig icke så mycket om, men den kunde dock föda honom och familjen, så länge skogen afvärkades. Den hade han också fått som på köpet, ty skogen ensam var väl värd hemmanets pris.

Den första önskan han uttalade, då han flyttat in, var att få se de gamlas undantagskontrakt.

Gubben gick och sökte upp det i byrålådan, där det legat orördt i tio år bland en mängd gammalt skräp.

Husbonden läste igenom det — först flyktigt, men därpå noga och begrundande. Så rakte han det tillbaka åt gubben utan att säga ett ord, men med en egendomlig lurande blick i sina små grå ögon.

Två dagar därefter trädde han ånyo in till de gamla.

— Ni måste flytta härifrån — sade han tvärt och hårdt. — Jag behöfver själf rummet.

— Flytta härifrån! — Hvad menar „herrn“ — utbrast gubben häpen.

— Jag menar, hvad jag säger — svarade „herrn“ med en axelryckning. — Ni måste flytta. —

— Men vi ha ju kontrakt — invände gubben — och där står det, att vi ska få bo här till död-dagar.

Herrn skrattade hänfullt.

— Ett sådant kontrakt! — Det är inte värdt så mycket som så. — Han gjorde en betecknande gest med handen. — Inte står där någonting om bostad åt er — ja, där står inte ens, hvilken gård ni lämnat ifrån er.

De gamla betraktade hvarandra med en lång blick, men sade ej ett ord.

— Och därför — fortsatte „herrn“ — har ni ingen rätt till rummet — och inte till något annat häller. Men jag vill inte vara obarmhärtig. Ni ska få bo kvar och få litet underhåll från gården också, om gubben vill gå med på skogshygge. Inte lär han nu orka så mycket, men jag vill som sagdt inte vara obarmhärtig och köra ut er på gamla dagar.

De gamla sutto fortfarande tysta.

— Nå, hvad säger ni om det? — frågade „herrn“ otåligt med handen på dörrvredet.

— Jag får väl lof att göra som herrn vill — svarade gubben slutligen och reste sig upp. — Men orätt är det, för vi ha kontrakt och om vi sku' gå till tinget . . .

— Tinget! — afbröt honom herrn med ett rått skratt. — Var så god bara! — Ett sådant kontrakt duger hvarken här eller där, det kan ni vara säker på.

Följande morgon var den gamle tidigt på fötter och begaf sig i väg till länsmannen med kontraktet i fickan. Men där fick han endast bekräftelse på hvad han förut hört: att kontraktet var fullkomligt ogiltigt. Och så återstod för gubben ingenting an-

nat än att ta yxen på ryggen och bege sig af till skogen.

* * *

I skogen var det lif och rörelse. Hit hade „herrn“ samlat folk från alla kantar, svenskar och finnar, gamla och unga, ja, till och med en och annan kvinna. De flesta af dem hörde till den föga afundsvärda del af vårt lands befolkning, som med yxan eller spaden på ryggen drager från trakt till trakt färdig att gripa uti, där det bäst lönar sig. En god del af bygdens bönder hade anställning med häst och karl som stocksläpare. Hemkörlorna och jordbruket blefvo härigenom i icke ringa grad försummade. Men detta tänkte man icke på. Man ville förtjäna pengar — och sådana förtjänades ock, ty betalningen var jämförelsevis god och man skonade hvarken sig själf eller hästen.

I början erhöll den gamle ingen vidare ersättning för sitt arbete än fri bostad och så stor del af undantaget, att hån och hustrun nätt och jämt kunde uppehålla lifvet. Men småningom blef gubben här, liksom förut hos sonen, ett slags hjälpreda. Han kände noga till alla utkörsvägar, hade reda på rågångarna samt kunde för öfrigt upplysa om en mängd andra saker, som rörde skogen. För att säkrare binda denne flitige och i många afseenden så nyttige arbetare vid sig, begynte „herrn“ vid likviderna gifva

honom en och annan mark, hvilken slutligen förvandlades till en bestämd dagsaflöning.

Men aflöningen var ytterst liten och undantaget utföll mycket ojämt. De gamlas lif var därför en ständig kamp mot nöden. Ofta hade gubben icke annat än bröd och salt strömming i sin påse, då han krokryggig med tunga, släpande steg vandrade af till skogen, ständigt åtföljd af den bittra känslan att från välbärgad hemmansägare ha sjunkit ned till daglöna-
renes brokiga led — — — — —

* * *

Efter två år fans det icke en säljbar pinne mer i gårdens skog. Då gjorde „herrn“, hvad han redan från början ämnat göra: sålde gården, bortauktionerade lösöret och försvann från trakten med dubbelt tyngre plånbok än då han kom dit.

Stället hade inköpts af öfversten på herregården, emedan ägorna passade så bra att införlifva med det stora godsets.

Då öfversten fick höra talas om de båda undantagshjonerna, hvilkas tillvara stockjunkaren ej ansett nödigt omnämna, lät han genast sadla sin häst och red dit.

De gamla hade just slutat sin tarfliga måltid, då han inträdde.

— Nå, gamlingar, — sade han, utan att hälsa och utan att aftaga den gamla militärmössan, — huru

lefva ni här? — Vet ni af, att jag nu är ägare till gården?

Ja, det viste de gamla. Herrn hade sagt det.

— „Herrn!“ — Öfversten spottade föraktligt.

— En sådan herre! — Nå, ni lär ha undantag här i gården har jag hört. Det talade den stockskojaren inte om.

— Ja, de hade ett litet undantag efter sonen — svarade gubben likgiltigt. — Han var nu fullt öfvertygad om, att de måste lämna gården och ansåg det icke vara lönt att förargas eller visa bedröfvelse. Gumman däremot såg skrämmd och ängslig ut.

— Har ni något skriftligt på det, jag menar något kontrakt? — frågade öfversten.

— Nog ha vi ett papper — svarade gubben — men herrn sade, att det inte duger till något.

— Må fan ta den herrn! — brusade öfversten upp. Han kunde icke smälta hans bedrägeri med undantaget, som han trodde vara mycket betungande. — Visa hit det där pappret! kommenderade han.

Den gamle begynte nu för andra gången gräfva i byrålådan efter det gamla, skrynkliga och odugliga dokumentet, medan han inom sig funderade, om det möjligen kunde innehålla någonting, som vore rent af „farligt“ för honom.

— Se här är det!

Öfversten mottog pappret och begynte genomläsa det, under det han då och då tøjde i sina långa,

grå mustascher. Då han slutat, slängde han dokumentet med en föraktlig åtbörd långt ifrån sig.

— Hvad är det för en f—d smörja! — röt han.

— Inte är det något kontrakt, inte.

Det viste de gamla nog.

Öfversten funderade en stund.

— Inte har ni någon rätt att bo här och inte får ni det håller. — Byggnaderna ska rifvas ned, backen ska vara slät. — Han gjorde en sväng med armen, liksom om han velat bortsopa altsammans från jorden. — Men ni ska få ett rum i stallbyggnaden på „gården“ så länge. — Farväl. — Han vände sig raskt om och försvann.

De gamla sutto en god stund helt tysta och stirrade på dörren, hvarigenom den barske mannen försvunnit.

— Joo — sade gubben slutligen långsamt och liksom till sig själf. — Nog är det bäst nu, mor, att du packar ihop det lilla vi ha, så att vi få bege oss af.

Gumman brast i snyftningar och begynte jämra sig. — Åh, Herre Gud, att de nu skulle drivas bort från gården, där de lefvat så många år — klagade hon med förklädet för ögonen.

Gubben bevärdigade henne ej med något svar, utan tog sin mössa och gick ut samt bort från gården. Då han efter par timmar återkom, hade han häst och kärra med sig. Utan att säga ett ord begynte han genast fösa ut deras husgerådssaker. Ett formligt raseri tyktes ha gripit honom. Han drog och

slängde de gamla, halfmurkna möblerna, så att det knakade i fogningarna och vräkte alt huller om buller på lasset.

Hustrun ville häjda honom.

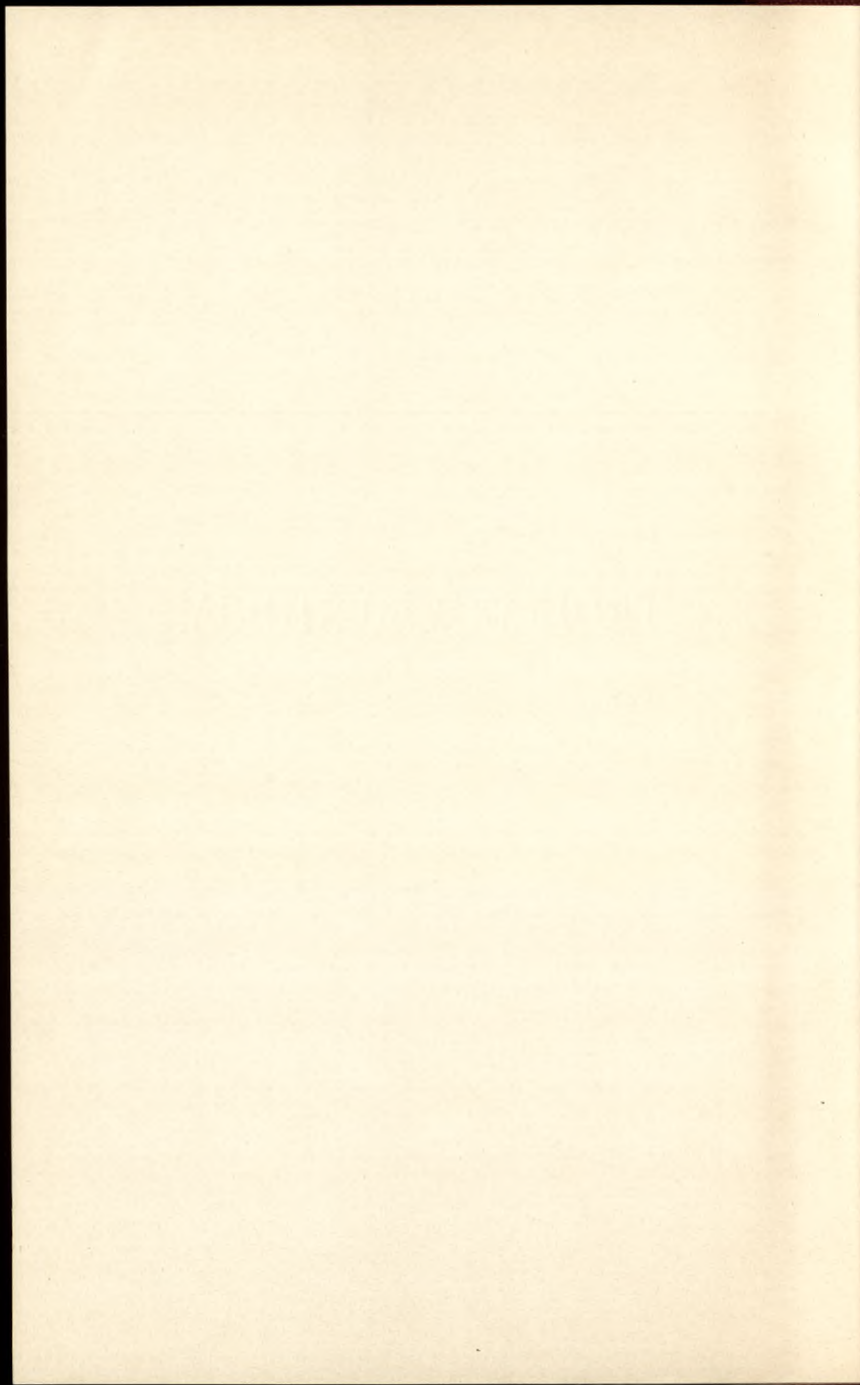
— Du förstör ju allsammans — sade hon klagande.

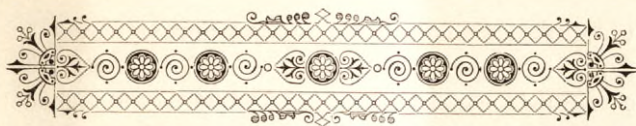
Men han låtsade icke höra henne, utan fortsatte med sitt flyttningsarbete lika ifrigt som förut. Då han fått alt pålastadt och väl fastrepadt, körde han lasset till en kulle, ett stycke från gården. Där stannade han för att invänta hustrun, som med ett stort knyte i hvardera handen kom sakta gående efter.

Han satte sig på en sten vid vägen, skuggade med handen för ögonen och lät blicken hvila på gården, som låg där så tyst och öde i backslutningen. Han såg och såg, tils det begynte skymma för hans blick. Då reste han sig trött och långtsamt upp, manade sakta på hästen och körde därifrån — — —

EN TROLLDOMSHISTORIA.

Det var stor uppståndelse i Larsgård. Far själf vandrade rolöst omkring från det ena stället till det andra, misstänksamt mönstrande alla, som kommo i hans väg; värdinnan såg orolig och uppskrämd ut och drängarna svuro och förbannade sig på, att Larsgård var det värsta ställe man kunde råka ut för och att husbonden var ett få, som trodde fattigt folk om bara ondt.

På morgonen hade husbonden varit rent som från vettet. Darrande af vrede och okvädande husfolket hade han genomsnokat hvarje vrå, hvarje knut och skymse i den stora byggnaden — dragit ned kläderna från väggen, vändt upp och ned på sängarna, grävt i tjänstefolkets gömmor ute i loften och inne i stugan — —

— — för att få reda på en tjugu marks sedel, som försvunnit.

Då han steg upp på morgonen hade han som vanligt räknat öfver sina pengar, hvilka han höll för-

varade i ett gammalt strumpskafit innerst i byråklaffen. Han hade räknat och räknat.. Var han blind eller kunde han icke mer hålla tankarna tillsammans! — Han vätte på fingrarna, tummade noga om hvarje tjugumarkssedel, bredde ut dem skildt för sig och räknade dem ånyo gång på gång. Men nej! — Han kunde icke få det annorlunda. En var borta!

„En — hel — tjugu — mark!“

Och med detsamma han klart öfvertygat sig om detta, dök det upp en mängd obehagliga erinringar från det förflutna. Han påminde sig att redan förut hade hans „räkningar“ en och annan gång icke velat gå ihop. Han erinrade sig, att han tvänne gånger funnit byrånyckeln sittande i låset, oaktadt han „viste med sig själf“, att han alltid brukade gömma den under bolstret i sängen. Det rann honom i hågen, att slantar, som händelsevis legat framme, försvunnit rent „under ögonen“, utan att „någon människa rört dem“..

Alt detta återkom nu i hans minne tydligare och säkrare ju mer han tänkte därpå, och utmynnade slutligen i den tanken att han blifvit bestulen redan en längre tid.

Och nu till sist denna tjugumark!

Men nu på dagen hade han fattat ett beslut och det hade något lugnat honom. Han skulle fara till trollkarlen i Monnby — „Monnby-bisin“ kallad — och ha honom att ta reda på tjuften och skaffa igen det stulna. Och tjuften skulle sedan till tinget och bli

dömd . . skickas till Sibirien eller få något annat svårt straff . . . Att stjäla hans pengar så godt som för näsan på honom! Han blef rasande ond igen, då han tänkte därpå. — Midt för hans näsa! Och vete Gud huru många mark!

Middagstiden lät han spanna hästen för sin gamla „bronkaschäs“ och så bar det i väg.

Värdinnan var mycket emot saken. Hon tyckte det var synd, att sätta sin lit till trolleri och djäfvulstyg . . och inte blefvo de fattigare för den tjugumarken, inte . .

— Synd — hm — den fick trollaren ta på sig. — Och hvad tjugumarken angick, så var det nog sant, att de inte blefvo fattigare för den. Men hvar och en vill ha sitt och tjuften skulle straffas. Han kunde ju inte få en stunds lugn, så länge han viste att det fans tjuftar i huset.

På kvällsidan kom han igen och hade „Monnbybisin“ med sig.

Det var en medelålders, storväxt karl med yfvigt svart hår och hakskägg. Hans små, grå grisögon flögo oroligt omkring från den ena till den andra, spanande, sökande, forskande. Litet emellan rynkade han ögonbrynen, drog upp öfverläppen öfver den tandlösa munnen och mumlade i näsan: hm — ja så — se på — o. s. v. I sitt tal använde han mycket ordspråk och liknelser, som ingen riktigt förstod, samt påpekade ofta, att alt hvad han „gjorde“ skedde i Guds namn.

Tjänarena, som alla varit inne, då han anlände, smögo sig så småningom ut den ena efter den andra. Endast husbonden och värdinnan samt par af barnen voro till slut i stugan. Värdinnan trakterade honom med kaffe och husbonden hælde i åt honom en „knorr“.

När denna var utdrucken, sade han högtidligt:
— Det är tid att börja. Kalla in husfolket!

— Men månne det ändå inte är stor synd att anlita öfvernaturliga ting i en sådan här sak — farhågade värdinnan ännu en gång. Hon såg föröfrigt mycket orolig ut samt hade röda fläckar på kinderna.

— Jag tar ansvaret på mig — svarade trollkarlen argt. Han tyckte icke om, att man kallade hans konst för synd.

Tjänarene blefvo nu inkallade i stugan samt anbefalda att hålla sig tysta och lyda trollkarlens tillsägelser. De föreföllo alla att vara mer eller mindre förbittrade, och en af drängarne mumlade hatfullt, att „det här spetaket skulle husbonden nog ännu få stå till svars för“. — Två grannkvinnor, som händelsevis fått reda på saken, hade äfven infunnit sig och sutto nu och kastade föraktfulla blickar på tjänarene i medvetande af sin egen oskuld.

Trollkarlen tog nu ur sin ficka tvänne korta träspjälor, hvilka han hopfogade till ett kors. Detta stälde han sedan på spetsen af pekfingret samt gaf det en knuff, så att det sakta svängde rundt på fin-

gerspetsen. Under tiden mumlade han några ohörbara ord för sig själf.

Då korset stannat, vände han sig till husbonden, som blifvit invigd i saken på förhand, yttrande:

— Se så, nu är det färdigt .. i Guds namn.

Husbonden gaf då korset en knuff — medan trollkarlen skickligt balanserade det på pekfingeret — och sade högt och tydligt så att alla hörde det:

— Jag Anders Johan Larsgård har icke tagit pengarna — det vet Gud.

Korset fortfor att sakta sväga.

— Han har håller icke tagit dem — sade trollkarlen.

Nu trädde värdinnan fram och husbonden knuffade igen till korset.

— Jag Maria Kristina Larsgård har icke tagit pengarna — det vet Gud — yttrade hon, sväfvande och lågmäldt.

— Hon har håller icke tagit dem — sade trollkarlen igen.

Så begynte man med drängarna. Men resultatet blef det samma. Barnen, såsom minderåriga, kommo icke i fråga.

Den sista som pröfvades, var „minderpigan“ i gården — Elna.

— Jag Elna Sofia Lindberg har icke tagit pengarna — det vet Gud — yttrade hon smått förläget, medan husbonden samtidigt rörde vid korset.

Med detsamma begynte karlens hand darra synbart. Korset vacklade hit och dit för några ögonblick, hvarpå det föll till golvet, där det åtskildes.

— Hon har tagit pengarna — sade trollkarlen lugnt.

Det blef dödstyst i stugan och allas blickar häftades på den anklagade, som satt sig på en stol invid dörren.

Det var en mycket ung flicka, knapt tjugo år, med mörkt, krusigt hår, stora mörka ögon och lifligt växlande ansiktsuttryck.

Då hon hörde trollkarlens dom, sprang hon upp som en fjäder och blef blodröd i ansiktet. De mörka ögonen vidgades, gestalten liksom höjde sig och för ett ögonblick såg det ut, som om hon ämnat rusa på mannen. Men i ett nu sjönk hon maktlös ihop, slog med en häftig knyck förklädet för ansiktet och rusade ut.

Husbonden följde henne genast.

— Hit med pengarna! — skrek han. — Annars skickar jag redan i dag efter länsmannen och låter sätta järnen på dig.

Flickan stannade, vände sig om och blickade husbonden trotsigt i ansiktet.

— Jag har inte stulit era pengar, sade hon. — Trollkarlen ljuger!

— Inte! — Jaså du strider emot, din tjuvkona! — Men vänta du, bara länsman kommer, så ska han nog få dig att bekänna. — Eller vill du jag ska be

Monnby-bisin sätta någon sjukdom på dig, så du ska få ligga och våndas som en trampad mask. — Se så, krångla inte nu, utan säg genast, hvar du gömt pengarna . . . tjugu marken . . . så ska du slippa sen!

— Jag har ju sagt, att jag inte stulit era pengar — svarade hon och brast i gråt.

Då grep han henne, rått och brutalt, i armen och ville draga henne med sig tillbaka in i stugan. Han fruktade att hon, lämnad allena, skulle förstöra sedeln.

Flickan stretade emot med förtviflans styrka — kastade sig omkull på marken, så han var tvungen att rent af släpa henne efter sig. Hällre dö, tänkte hon, än ånyo utsättas för de andras blickar.

Slutligen lyckades han dock få henne så långt som till trappan. Men där hakade hon sig så förtvifladt fast vid trappstolpen, att han var tvungen lämna henne.

— Stå där då, tils jag får hit länsman, din tjufunge — sade han och ämnade sparka till henne med foten. Men med det samma föllo hans blickar på hennes ansikte, där hon stod halft nedböjd med armen hårdt omfattande trappstolpen, och då häjdade han sig samt gick in.

Då han efter en stund ånyo kom ut samt gick till loftet, dit han trodde hon tagit sin tillflykt, fann han hennes kista öppnad, en del af hennes

tillhörigheter borttagna och en del kringströdda på golfvet.

Själ f stod hon ingenstädes att finna.

* * *

Larsgården hade nu fått tjuften ur huset och kunde lefva i lugn för sina pengar.

I början förargade det honom dock, att han icke återfått den senast stulna tjugumarken och litet emellan hotade han att anmäla stölden för länsmannen och ha flickan till tinget. Hon skulle åtminstone då bli straffad . . . om han också inte finge sina pengar tillbaka.

Men allt efter som tiden led och han närmare tänkte på saken, fann han det dock vara rådligast att låta den vara som den var. Det fans ju inga vittnen, som kunde intyga, att hon stulit pengarna. Och domaren och de där andra herrarne, som sutto i rätten, de skulle nog inte sätta någon tillit till trollkarlens ord. Denne hade ju också själf ment, att det vore bäst, om inte „kronan“ fick något att skaffa med saken. Han skulle nog ställa så till, att flickan själfmant återhämtade pengarna . . . och straffad skulle hon nog också bli, då „tiden var inne“ . . . Men i alla fall . . . Nog skulle det känts liksom säkrare, lugnare, om hon blifvit riktigt fäld af rätten, om domaren högtidligt dömt henne som tjuf . . . Skulle det bara funnits vittnen, så . . . eller om man vore säker på att hon

bekände... Då skulle han nog, kosta hvad det ville, ha henne till tinget och få henne *riktigt* dömd...

Ty det där med trollkarlen... Han viste icke hvaraf det kom sig, men han kunde icke känna sig riktigt nöjd därmed.

Det hade så småningom begynt dyka upp någonting obehagligt i hans inre — först dunkelt och oklart, så att han icke kunde gifva det något namn. Men så allt tydligare och bestämdare, tils det slutligen antog formen af en anklagelse. Han sköt den ifrån sig gång på gång, men den kom igen och tvang honom med envis ihärdighet att se tillbaka på den stund, då han i besinningslös vrede ämnade sparka till Elna vid trappan. Han viste icke hvarför han anklagades, ej häller om det verkligen var en anklagelse. Han såg blott en bild — bilden af en ung flicka, som krampaktigt hakade sig fast vid trappstolpen, och så tvänne stora, mörka ögon, hvilka tyktes liksom stelnade af skam och fruktan. Denna bild kunde emellanåt framstå så tydlig och klar, att han tykte sig upplefva händelsen på nytt ända i dess minsta enskildhet. Men så märkvärdigt! Han var nu icke mer den bestulne, som vredgad återfordrade sitt; han var en ömklig anklagad, som böjde sig för ett par stora, mörka ögon med hatfull blick.

Med tiden begynte denna bild medföra en tanke, som gjorde honom värkligt orolig:

Om trollkarlen misstagit sig... om Elna vore oskyldig!

Det fans nog dem, som sade att den flickan aldrig gjort sig skyldig till stöld och att „Monnby-bisin“ var en sådan, som bara skojade och bedrog lättroget folk. Hans egen hustru till exempel . . . Hon talade ju jämt om den stora synd de begått, då de vändt sig till trollkarlen, och att vår Herre förr eller senare skulle straffa dem därför. Ja, hon tyckte till och med, att man borde söka upp Elna, där hon tjänade i staden, och försona sig med henne . . .

Men se, det skulle nog inte komma att ske! Oskyldig, hon — det kunde han aldrig tro! Hvem skulle då ha stulit hans pengar? — Han mönstrade åter i tankarna hennes medtjänare, den ena efter den andra. Han riktigt ransakade deras inre, drog sig till minnes alla deras handlingar, allt det som kunde gifva honom någon hållpunkt, något att haka sig fast vid. Men resultatet blef som förut: de måste vara oskyldiga. Stölderna hade ju också upphört, sedan Elna kom ur huset.

Hon måste således vara den skyldiga, eftersom trollkarlen sagt det. Men fullt förvissad därom kände han sig dock icke. Och detta, i förening med den ständigt återkommande bilden vid trappan, pinade honom så, att det till och med invärkade på hans yttre sätt. Han begynte högt yttra misstro till sin omgivning, klagade öfver „att man bara ville bedraga och bestjåla honom“, tålde aldrig motsägelser och kunde ofta af den minsta anledning uppretas till våldsam vrede. Han började äfven utforska främmande folks

tankar om Elna och hans handlingssätt mot henne. Han frågade aldrig direkt, hvad de tänkte om henne och stöldhistorien, nämde icke ens hennes namn. Han ledde blott samtalet in på områden, som förde tankarna öfver till henne... „Folket blir allt mer och mer oärligt nu för tiden... Man kan inte lita på någon, inte ens på sina egna tjänare... Man sitter till bords med tjufvar...“

— Sant nog.. Ni hade ju till exempel den där Elna...

— Ja, just!... Hvem skulle nu kunnat tro sådant om henne... såg ju så hyggelig ut och var annars en så bra flicka...

Om då den andre tyckte, att skenet bedrar, att sådana som se så där oskyldiga ut, ofta äro de värsta, att Elnas mor äfven i lifstiden varit misstänkt för stöld... och äpplet faller icke långt från trädet —

Då ljusnade Larsgårdens ansikte:

— Ja, se det är just, hvad jag alltid sagt... fast några vill tro henne vara oskyldig till stölden hos oss... Oskyldig, hon! Nej, Monnbisin vet nog hvad han säger... Jag har ofta tänkt anmäla saken för länsman, men jag vill ändå inte henne så illa... Kanske har hon ångrat och bättrat sig... Man ska inte vara hårdhärtad utan förlåta... så får man också själf förlåtelse af vår Herre... om man något orätt gjort... och det ha vi ju nog alla...

* * *

Vintertinget pågick som bäst.

På Boskis gård, där rätten höll sina sammanträden det året, hade samlats folk från alla kanter af socknen, somliga för alt „kära“ och „svara“, andra för att vittna och en icke så ringa del af nyfikenhet, för att i första hand få höra, hur det gått med det eller det målet.

Man samlades i grupper, pratade och diskuterade. Eller också ströfvade man ensam omkring på gården, grubblande öfver „hur det skulle gå“ eller öfvertänkande, hvad man skulle svara, hur man skulle ställa sina ord inför domaren. Man granskade motpartens vittnen och sökte på omvägar utforska, hvad de hade att anföra, om de skulle skada eller måhända gagna en, medan man samtidigt gaf sina egna vittnen små vinkar om, i hvilken riktning deras vittnesmål borde gå . . . „Som du mins, var det ju så med den saken . . . Just på det sättet sade jag . . . Hur kan du tro, att en förståndig karl sku gå in på någonting sådant . . .“

Bland de närvarande voro äfven husbonden på Larsgård och hans hustru.

De hade blifvit instämnda att vittna mot „Monnby-bisin,“ som af länsmannen stod åklagad för „kvacksalveri, trolldom och uppsåtligt bedrägeri.“

Larsgården såg mycket nedstämd och missmodig ut, där han vandrade fram och åter på Boskjs mangård. Den vändning sakerna nu tagit oroad honom mer än alt annat. Hans tro på trollkarlen var

numera så godt som försvunnen och han ångrade sig bittert, att han någonsin vändt sig till den karlen. Ty helt säkert skulle länsmanen nu vända och svänga det så, att han finge honom anklagad och straffad för att ha jagat Elna ur tjänsten och beskylt henne för tjufnad. Litet emellan frågade han, än af den ena än de andra, hvad man tänkte om Monnby-bisins sak, om man trodde han skulle reda sig, om den, som anlitat honom, möjligen kunde få något straff... Sakeli... han hade också en gång kommit att rådfråga den fördömda gubbstuten... i den där saken mot Elna... som de nog hört omtalas... Och nu hade länsmanen stämt honom till tinget... Inte för det, att han var rädd, inte... Hvad angick det länsmanen och domaren... Fick inte hvar och en göra i sin sak, hur han ville... då man inte gjorde något ondt... Men i alla fall... Man försummade tid och så blef det väl en hop med dumt prat...

Några tröstade honom. Gubben skulle nog reda sig, det skulle man få se. Ja, en och annan tykte till och med, att det var synd om herrarne i rätten och särskildt om länsmanen, som börjat rättegång mot en sådan karl. Ty helt säkert skulle han hämnas och göra dem något ondt. Han hade ju hotande sagt åt nämde mannen, som stämde honom, att inom ett år skulle maskarna äta upp länsmanen och alla vittnen, som voro emot honom, på samma sätt, som de fordom åto upp konung Herodes.

Då målet ropades upp inströmmade folket så talrikt i domsalen, att domaren var tvungen låta stänga dörrarna för en stund.

Ett stycke till vänster från domarebordet plaserades Monnby-bisin och midt emot honom på andra sidan om bordet stod länsmannen-åklagaren.

När det blifvit tyst i salen, begynte domaren uppläsa anklagelsen.

Det var ett långt syndaregister, som här refvades upp, och en icke ringa del af de närvarande hörde sig omnämnas i samband med händelser, som man trott vara glömda och gömda för länge sedan. Den ena hade anlitat honom för ett ändamål, den andra för ett annat, en del för att hjälpa, andra för att skada. Han hade tillagat giftiga drycker — „trolldrycker“ — återskaffat stulet gods, utpekadt tjufvar, lagt „värk och sveda“ på folk och fä och, det värsta af allt, kvacksalvat på ett sådant sätt, att döden i flera fall varit en följd däraf.

Då anklagelsen var uppläst, frågade domaren, vänd till den anklagade, om han erkände dess riktighet.

Den tilltalade rörde käkarna, som om han tuggat på någonting, men tyktes icke kunna få fram något svar. All hans säkerhet var nu försvunnen. Lik en nattuggla, som plötsligt blir framdragen i dagsljuset, stod han där och kastade skygga blickar omkring sig med sina små, grå grisögon.

— Svara! Erkänner ni er skyldig eller icke till det, som ni här blifvit anklagad för?

— Nog har jag ju hjälpt folk ibland, då man bedt mig — mumlade han slutligen.

— Ni erkänner således anklagelsens riktighet — yttrade domaren. — Ni erkänner, att ni för betalning lofvat sätta värk och sveda på folk och kreatur, bota sjukdomar, återskaffa bortstulet gods o. s. v. Huru ni härvidlag gått tillväga skall nog vittnesmålen lämna upplysning om. För er gäller det nu att sanningsenligt bekänna, om ni själf trott på era trollkonster eller om ni farit fram med lögn och bedrägeri.

Den tilltalade teg.

— Svara! — befalde domaren.

— Nog vet ju lagman, att jag bara är en fattig syndig människa . . .

— Ni erkänner er således hafva ljugit och bedragit folk, då ni sagt er t. ex. kunna bota en sjukdom?

— Jag har nu bara sagt det . . . förroskull . . . då man bedt mig därom . . .

Så skred man till vittnesförhöret. Det drog långt ut, ty det fans en hel mängd vittnen att afhöra. På domarens frågor, om trollkarlen värkligen förmått uppfylla deras önsknningar, kunde ingen afge något bestämdt svar. Man hade hört, att han „förstått sig på sådant“ och därför anlitat honom. Men om han lyckats, viste man icke så noga. Nog hade ju folk blifvit sjuka och friska och nog hade en och annan fått sin förlorade egendom igen; men inte kunde man säga, om det var trollkarlens förtjänst. Då han blifvit anlitad vid sjukdomsfall, hade han alltid afrådt

folk från att vända sig till läkare — emedan „hans makt då upphörde“. Flera hade nog dött, efter det de varit under Monnby-bisins behandling . . . „Men kanske var det så utsedt“ . . . „Lif och död stå ju i Herrens hand . . .“

Äfven i andra afseenden var man osäker. Man viste icke riktigt, hvad man skulle tro, huru man skulle svara. Tron på trollkarlens öfvernaturliga förmåga var så starkt inrotad hos de flesta, att blickarna skymdes och bedrägeriet förblef doldt, äfven där det låg i öppen dag. Visserligen stod han nu själf där, snopen och slokörad som en piskad hund. Men i alla fall . . . Man hade ju så ofta hört honom yttra, att „om „kronan“ finge något att skaffa med hans angelägenheter, så då vore tvärt slut med hans förmåga“ . . . „Se kronan är otrogen . . .“ Hotet om maskarna och konung Herodes sorgliga ändalykt hade ej häller blifvit utan värkan.

Bland de sista, som inkallades att vittna, voro Larsgården och hans hustru.

Då Larsgården aflagt eden, frågade domaren, om han anlitat trollkarlen vid något tillfälle.

Ja, det hade han . . . En gång då han mistat pengar, hade han bedt „Monnby-bisin“ att utpeka tjuften.

— Gjorde han det?

— Ja, han sade att det var deras „minderpiga“, Elna Lindberg, som stulit pengarna.

— Nå, trodde Larsgården honom? — frågade domaren, sedan vittnet beskrifvit, huru trollkarlen gått tillväga, då han tog reda på tjuften.

— Nog trodde jag då...

— Men inte nu mera?

— Jag vet inte... Någon måste ju ha stulit pengarna.

Han talade lågmäldt och stammande samt förde gång på gång handen öfver ansiktet, som om han velat stryka bort någonting obehagligt.

Så kom turen till hustrun.

Hon var blek som ett lärft och hade stora svettpärlor på pannan. Då hon aflade eden, darrade hennes hand så att hon hade svårt att hålla fingrarna på bibeln.

Hon meddelade detsamma som mannen. Men då domaren frågade henne, om äfven hon trott, att Elna stulit pengarna, svarade hon ett knapt hörbart „nej“.

— Misstänkte ni någon annan?

— Jag... jag... nej — stammade hon, men förmådde icke fortsätta. Det rykte och slet i hennes ansikte och blickarna irrade ångestfulla omkring i domsalen. Den högra handen slängde och kastade hon fram och åter längs sidan, som om den varit plågad af häftig värk.

Domaren gaf henne ett förvånadt ögonkast, såg därefter på nämдемännen, som hviskade något till hvarandra — och smålog.

Därpå sade han till vittnet, vänligt och saktmodigt, som om han tilltalat ett barn:

— Säg nu uppriktigt och utan fruktan! — Viste ni, att någon annan tagit pengarna?

Då kom svaret, stötvis och hest, som om det pinats fram af den talande:

— Jag — hade — själf — tagit — dem.

— — — — —

— — — — —

Då hustrun kom ut från domsalen, stod mannen med hästen färdigt förespänd och inväntade henne vid trappan. Han var så otålig att få henne i släden och fort slippa från gården, att han icke kom att lägga märke till hennes utseende, som var så förstördt, att det till och med stack främmande personer i ögonen.

Sedan de kommit ett stycke ut på vägen frågade mannen ifrigt:

— Nå, hvad sade du åt domaren?

Hustrun svarade icke; svepte blott sjalen tätare omkring ansiktet.

Han upprepade sin fråga.

Ännu intet svar.

— Har du inte mål i mun? — Kan du inte tala mer! — ropade han vredgadt.

— Jag kan inte säga det... förr än du lofvar mig en sak — sade hon sakta.

Mannen vände sig halft om och betraktade henne förvånad. — Hvad i Guds namn går åt henne — tänkte han. — Men med detsamma slog honom den tanken, att hon säkert sagt någonting „farligt,“ någonting som länsmannen och domaren kunde begagna sig af för att få honom straffad i den där fördömda

stöldhistorien. Han bleknade, grep henne i armen och ruskade henne häftigt.

— Så säg då, säg då hvad det var, eller...

— Bara du lofvar, att inte slå mig — inföll hustrun hastigt och sökte lösgöra sin arm. — Inte för min skull... men du vet ju, hur det är fatt...

— Har du blifvit galen eller hvad fattas dig! — skrek han. — Tror du jag är någon bandit, som öfverfaller folk på landsvägen... Säg då för fan i våld, hvad det var du berättade åt domaren och pina mig inte längre! — Han var nu fullt öfvertygad om, att hon sagt någonting „farligt“, meddelat domaren någonting — han viste icke hvad, och rättgångar, böter, fängelse och vanära tumlade blixtnabt om i hans hjärna.

— Jag sade som sanningen är, att jag själf tagit pengarna...

— Hva' — hva' — hva' — stammade han och sjönk slapt ihop. Slaget var så våldsamt, att han för några ögonblick miste både syn och hörsel. Alt dansade rundt för hans ögon: hästen, vägen, skogen, som de foro igenom. Han tyckte, att han hörde rop och snyftningar någonstans i sin närhet, att han själf skrek och våldsamt slog omkring sig med armarna, som om han haft att värja sig för något ondt, som hotade hans lif.

Då han återkom till full besinning, begynte vreden jäsa inom honom. Men på samma gång erfor han en så stark känsla af frid och lättnad, att ond-

skan icke förmådde bryta ut. Det föreföll honom, som om han nu med ett slag blifvit befriad från ett lidande, som länge marterat honom — en pinsamt värkande böld eller något annat ondt.

Han tyckte, att han borde låta vreden komma till sin rätt och säga hustrun onda ord. Ty hon hade ju bedragit honom, åsamkat honom lidanden och obehag. Men det var honom omöjligt nu. I stället begynte han trösta henne, då han hörde, att hon snyftade. Och då hon senare klagade öfver att hon frös, svepte han, ömt och beskyddande, som om hon varit ett barn, fällen tätare omkring hennes fötter . . .

— — — — —

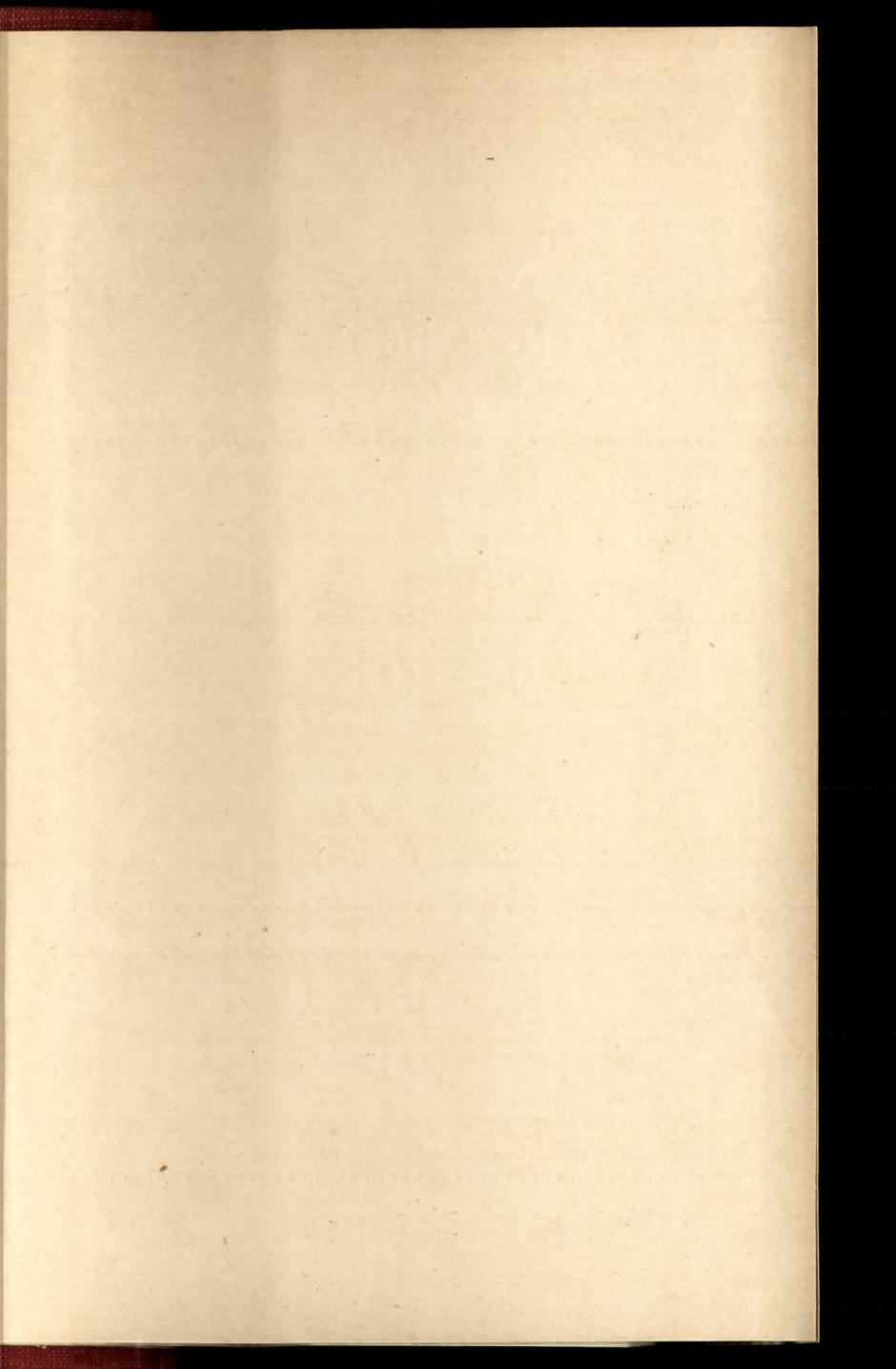
Följande dag reste Larsgården in till staden. Då han efter tvänne dygn återkom därifrån, var han mot vanligheten något drucken samt ovanligt vemdigt och gudligt stämd. Han satte sig i stugan bland tjänstefolket och begynte vidt och bredt orda om, hvad man bör göra och icke göra. Han sade, att om man också emellanåt gör det, som icke är rätt — vi äro ju alla människor och kunna fela — så får man nog förlåtelse af vår Herre, om man blott ångrar sig och söker godtgöra sin missgärning. Det hade han så många gånger erfarit . . . nu senast i dag, då han i staden händelsevis sammanträffat med Elna . . . som de nog alla mindes . . . Hon som . . . Nåja, på henne kunde man just se, huru underliga Herrens vägar äro. Hon hade det så bra där i stan och ville alls inte komma tillbaka till landet, fast han bedt henne

därom och sagt, att han förlåtit henne och glömt den där historien med pengarna... ja, de hade förlåtit hvarandra... liksom Herren så huldrikt förlåtit honom hans felsteg... ja, så huld — rikt för — lå — tit honom — hans — felsteg — upprepade han gång på gång med gråtmild röst.

lv. 1932
— 182

H. Lbg
Rom

Nya böcker

till julen 1895.

Ahrenberg, Jac. *Bilder, minnen och intryck.*

Aina. *Vid aftonlampan.* Nya skizzer och noveller. Fjärde samlingen.

Pakkala, Teuvo. *Elsa.* Roman. Autor. öfversättning af H. Lbg.

Reuter, Jonatan. *Lovart och lä.* Bilder och stämningar.

Rosenqvist, V. T. *Om och ur bibeln.* Religiösa betraktelser. Andra samlingen.

L. S (Lina Sandell). Samlade sånger I. Andra upplagan.

Dagligt ljus. Korta utdrag ur bibeln för hvarje dag i året.

Sångbok för folkskolan och folkhögskolan, utgifven af U. Stadius och K. T. Ojemark.

Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.